

Kan Sverige öka sin oljeimport från Ryssland när nordsjöoljan sinar?

Rysslands ambition att successivt utveckla exporten av råolja och oljeprodukter kan bli ett välkommet tillskott på marknaden när konkurrensen om en i framtiden minskande volym nordsjöolja ökar. Rysslands omställning av oljesektorn och anpassning till de krav som den internationella oljemarknaden ställer, är dock inte helt problemfri. Föråldrad teknik, bristande kvalitetssäkring och en begränsande infrastruktur behöver åtgärdas. De investeringar som krävs förutsätter ett ökat samarbete med intressenter utanför Ryssland.

”Den ryska oljan” ger en bild av Rysslands väg till en internationellt betydelsefull oljenation och vilka effekter denna utveckling kan få för Sveriges framtida oljeför-
sörjning.

Pris: 120:- exkl. moms

Energimyndigheten

Energimyndigheten • Box 310 • 631 04 Eskilstuna

Telefon 016-544 20 00 • Telefax 016-544 20 99 • www.stem.se

Den ryska oljan – Nuläge och framtidsmöjligheter

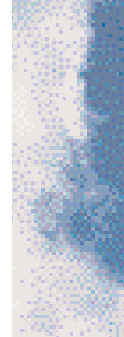
ET 1:2003/1500 ex. Februari 2003 MARKSTEDT KOMMUNIKATION/EDENVIK

Den ryska oljan

Nuläge och framtidsmöjligheter

Introduktion

Sveriges långsiktiga ambition är att minska beroendet av fossila bränslen. Dessa ambitioner till trots kommer oljan under överskådlig tid att vara den helt dominerande energikällan för svensk transportsektor.

Två tredjedelar av den svenska oljeförsörjningen hämtas idag från Nordsjöområdet. Norges, Storbritanniens och Danmarks oljeproduktion förväntas emellertid snart ha nått sitt maximum. Konkurrensen om minskande volymer Nordsjöolja kan därför förväntas öka under kommande år.

Historiska erfarenheter av oljekriser och deras konsekvenser för Sverige i kombination med nuvarande oroligheter i Mellanöstern och Centralasien kan ge anledning för svensk oljeindustri att blicka österut.

Den ryska produktionen har under senare år varit på stark uppgång och det är rimligt att förutsätta att Ryssland under överskådlig framtid kommer vara en av världens största oljeproducenter.

Efter en turbulent omdaning av det ryska samhället har landets stora oljereserver blivit allt viktigare för att skapa välbehövliga exportinkomster. Det slutna Sovjetsamhället med sina till stora delar politiskt betingade handelsrelationer, håller i rask takt på att förvandlas till ett land som möter sin omvärld på en mer marknadsorienterad spelplan. Oljan är en strategiskt viktig resurs som kan komma att få stor betydelse för utvecklingen av det nya Ryssland.

Det är naturligt att flera länder nu intresserar sig för rysk olja. Med tanke på Sveriges geografiska läge nära Rysslands nya utskeppningshamnar i Östersjön bör ett utvidgat handelssamarbete med Sverige vara intressant för de ryska oljebolagen.

Introduktion

I denna skrift presenteras en kartläggning av Rysslands oljeresurser, produktions- och raffinaderikapacitet, transportvägar, oljekvalitet liksom andra aspekter som tillförlitlighet och leveransuthållighet.

Ryssland kommer med all sannolikhet att vara en nyckelaktör på den framtida oljemarknaden och det finns därför all anledning för svenska aktörer att noga följa utvecklingen.

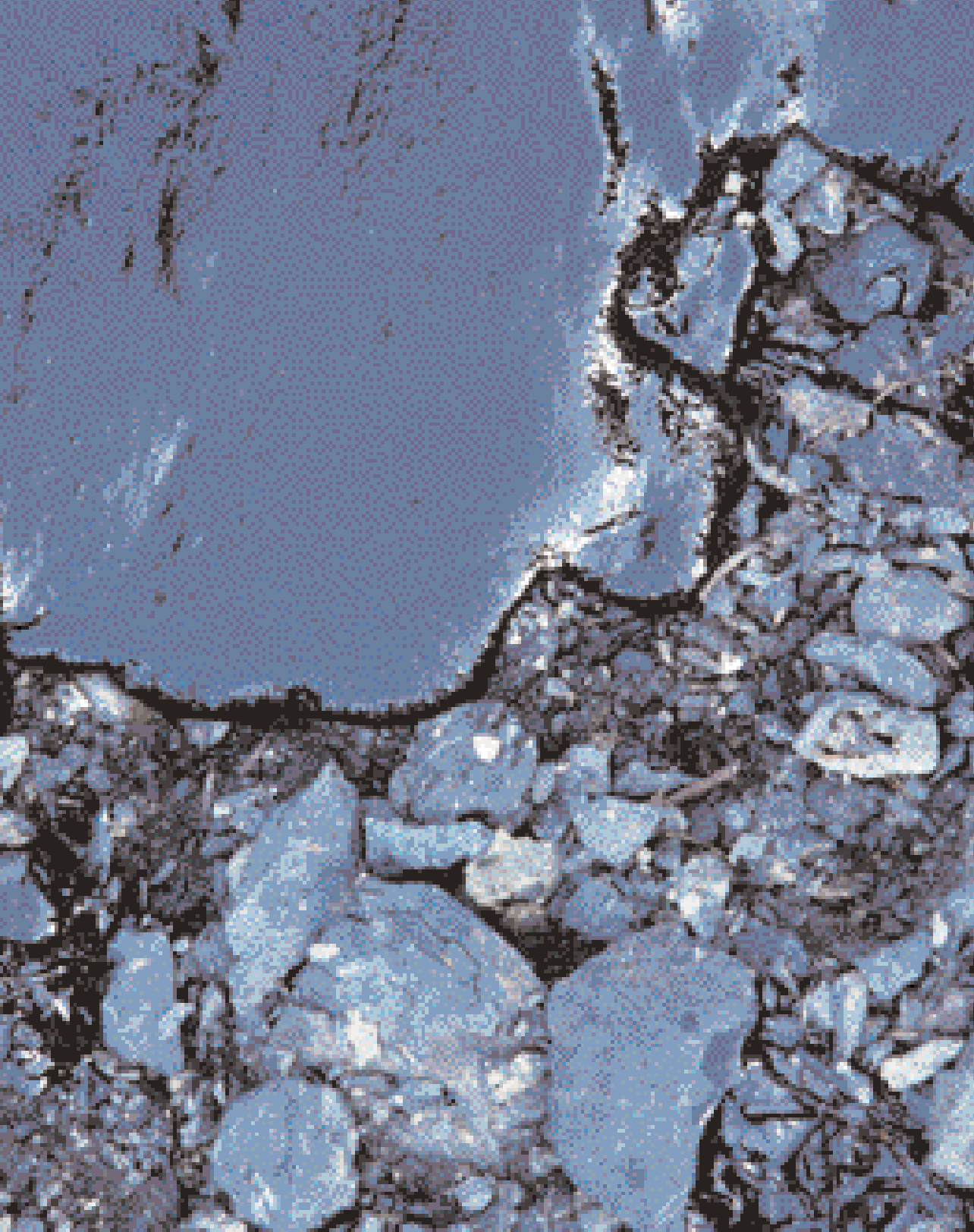
*Andres Muld
Avdelningschef*

*Christer Ekström
Projektledare*

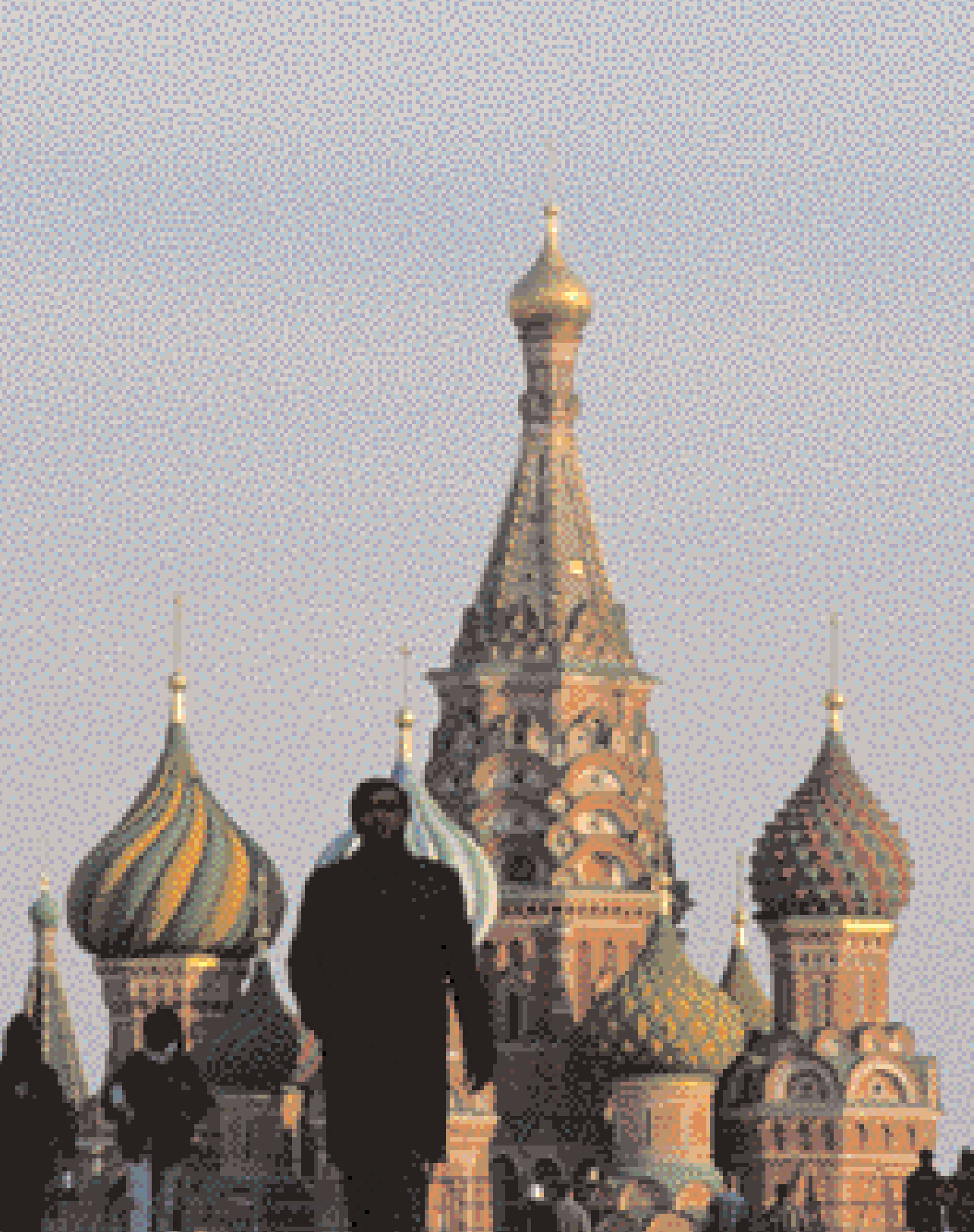
Materialet i denna skrift är en bearbetning av en längre rapport om utvecklingen inom rysk oljeindustri. Rapporten producerades 2002 av Carl Fredriksson och Paul Dixelius vid EuroFutures på uppdrag av Statens Energimyndighet där Urban Bergström verkat som samordnare.

Innehåll

Intresset för Ryssland som oljeländ ökar	9
Rysslands turbulenta ekonomi	13
Rysslands produktion och konsumtion av olja	23
Fem stora oljebolag dominerar	35
Rysk oljepolitik	45
Rysk oljeexport	49
Den svenska oljemarknaden	65
Slutsatser	75

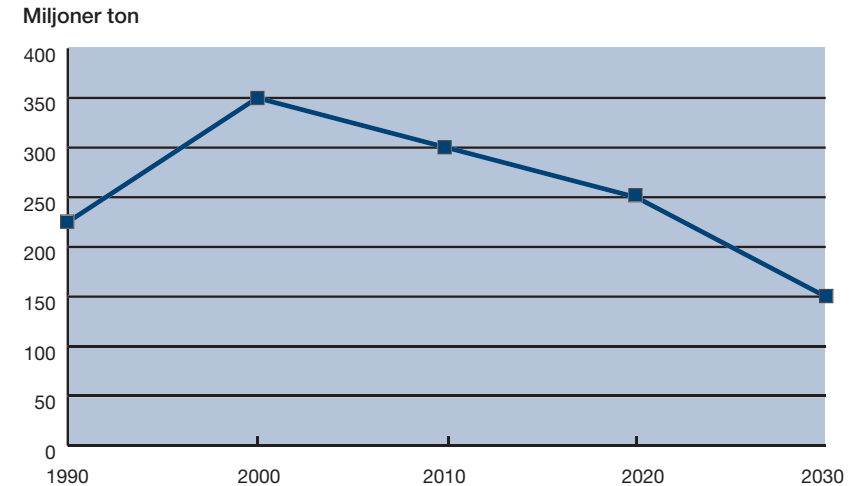

Intresset för Ryssland som oljeländ ökar

Att rysk oljeexport är av intresse för Sverige beror dels på den geografiska närheten och dels på det faktum att oljetillgångarna i världen inte är oändliga. Förr eller senare måste ekonomiskt försvarbara alternativlösningar fram. Med den tid det tar att ställa om världens energisystem kan många besvärliga försörjningsproblem uppstå på vägen. Det krigshot mot Irak som blåst upp under 2002 indikerar att stora prishöjningar kan uppstå praktiskt taget över natt och att sårbarheten i våra västerländska ekonomier är mycket stor.

Läget för Sverige och Västeuropa kan illustreras med en enkel figur över förväntad produktionsutveckling i Europa. Om prognoserna visar sig stämma kommer den europeiska självförsörjningsgraden att sjunka från nuvarande 43% till 16-21% inom cirka tre decennier. Beroendet av omvärlden kommer således att öka markant. Till detta kan fogas att Sverige idag importerar betydligt mer än hälften av erforderlig olja från just Västeuropa. Ur ett svenskt perspektiv blir rysk olja därför särskilt intressant.

Västeuropas oljeproduktion 1990-2030

Källa: Prof. Kjell Aleklett, IVA-seminarium, juni 2001.

Intresset för Ryssland som oljeländ ökar

En fortsatt tillväxt i världsekonomin med rättvis fördelning av ekonomiska resurser till de stora utvecklingsländerna under de kommande decennierna kommer med stor sannolikhet att öka oljekonsumtionen i världen. En avgörande fråga blir hur utvecklingen kommer att hanteras politiskt. Här kommer stormakten Ryssland att spela en nyckelroll.

DAGS FÖR EN OMRÖVNING?

Under större delen av 1900-talet har omvärldens insyn i rysk oljeindustri varit mycket begränsad. De flesta rykten som florerat har aldrig kunnat vare sig bekräftas eller förnekas. Det har konstaterats att ryssarna har haft förmåga att producera högkvalitativt flyg- och raketbränsle, samtidigt som landet använt rent hälsovådliga och miljöfarliga, lågkvalitativa bränslen i både bilar och båtar. Prissättningen har varit fiktiv och alla som besökt det gamla Sovjet har kunnat konstatera att bränslen av alla de slag har använts utan några som helst krav på hushållning.

Den allmänna bilden i väst av Ryssland som oljenation har varit negativ i den mån man har gjort några bedömningar överhuvudtaget. Till detta kommer den allmänt negativa bild av Sovjetsamhället som spreds under det kalla krigets dagar.

Det finns en förtroendeklyfta mellan öst och väst som kommer att ta lång tid att överbrygga. De insikter vi från svensk sida under efterkrigstiden har kunnat skaffa oss inom just oljebranschen genom Ax:son Johnsons omfattande barteraffärer inom Nynäs, påverkade aldrig den allmänna uppfattningen om Ryssland. Lika lite påverkade oss de omfattande och lukrativa affärer som vårt östra broderland Finland gjorde.

Slutsatsen av detta är att kunskapen om Ryssland sannolikt är mycket dålig – och dessutom vinklad – i Sverige och flertalet andra västländer. Faktum är att ryssarna har en mycket stor oljeverksamhet, både vad gäller utvinning och förädling. De flesta av de ryska bolag, som nu är börsintroducerade, värderas sensationellt lågt i jämförelse med deras västerländska motsvarigheter. Detta speglar ytterst ett misstroende mot hela det ryska samhället. Finns möjligen anledning att ompröva detta djupt rotade perspektiv?

Rysslands turbulenta ekonomi

Rysk ekonomi har genomgått en djup kris sedan Sovjetstatens genomklappning. Samtidigt måste man konstatera att det vore märkligt om det tidigare hårt centraliserade systemet med femårsplaner skulle ha kunnat transformeras om till en öppen världsmarknadsekonomi utan omfattande störningar. Det är sannolikt att bedömare i framtiden kommer att notera hur snabbt denna transformation i ett land av denna enorma storlek, trots allt gick.

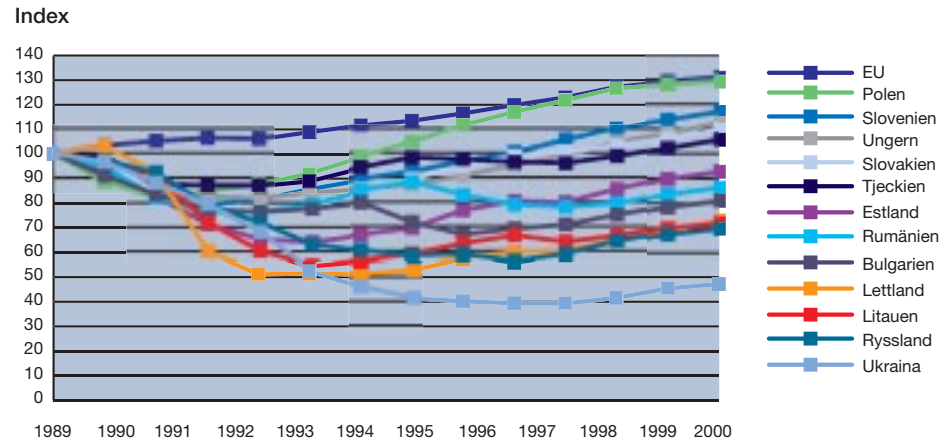
FRITT FALL HAR VÄNTS I TILLVÄXT

Det är viktigt att inte negligera kostnaderna för den pågående omstrukturen av rysk ekonomi. Utvecklingen i landet är långt ifrån något skolboks-exempel. De initiala reformer som skisserades i den så kallade Washington-överenskommelsen har till stor del misslyckats. Ryssland var måhända alltför hårt inkört i ett tidigare stelt planeringstänkande, alltför stort och alltför stormaktsmässigt i sitt agerande för att reformeras i en hast och under demokratiska former.

Landets ekonomiska framåtskridande avviker radikalt från flertalet av de övriga före detta Comecon-ekonomierna. Av diagrammet på nästa sida framgår att den ryska ekonomin har genomgått fyra faser sedan Berlinmurens fall hösten 1989. Den första av dessa faser påbörjades egentligen långt dessförinnan. Vissa bedömare vill göra gällande att det var upprustningen och kapplöpningen ("Stjärnornas krig") mot USA under 1980-talet, som långsamt knäckte den ryska ekonomin. Denna nedgång fortsatte och förstärktes efter 1989.

Under knappt två år fram till det slutliga sammanbrottet för Sovjetstaten i augusti 1991 föll bruttonationalprodukten med cirka 10% – en dramatisk nedgång med västerländska mått mätt. Denna ekonomiska nedgång torde ha bidragit till det politiska sammanbrottet.

BNP-utveckling i f.d. Comeconländer samt EU åren 1989-2002

Källa: Economic Survey of Europe 2002, No 1, ECE; Transition Report Update, EBRD, maj 2002 och OECD Economic Outlook, volym 2002/1, No. 71, juni 2002.

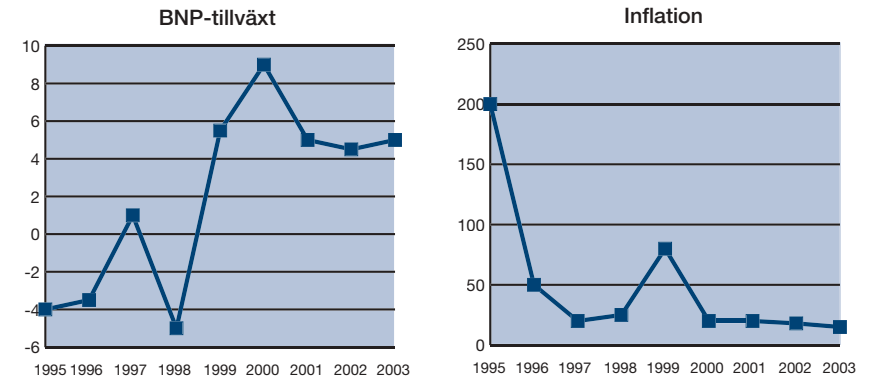
Fas två inträffade under de därpå följande tre åren fram till hösten 1994. Då raserades den gamla Sovjetekonomin fullständigt. Produktionssammanbrottet var i det närmaste totalt i de flesta sektorer, olja och gas undantagna. Många industrier stod helt stilla. I BNP-termer minskade ekonomin på enbart tre år med ytterligare drygt en tredjedel från 1991 års nivå. BNP som helhet nådde därmed enbart upp i en nivå på drygt 50% av 1989 års nivå.

Nästa fas varade i drygt fyra år och avslutades i och med den ekonomiska krisen i augusti 1998 då rubeln släpptes fri. BNP stabiliserades synbart och pendlade runt 60-procentsstrecket. Under denna mellanperiod, som var något av lugnet före stormen och en period då hela världen höll andan, ställdes frikostiga internationella lån till ryssarnas förfogande. Dessa missbrukades å det grövsta och en mycket stor del konfiskerades av nyblivna oligarker och fördes omgående ut ur landet till skatteparadis som Cypern och Schweiz.

En fjärde fas inleddes i och med krisen 1998. På sätt och vis blev 1998 det

egentliga reformåret då ryssarna på allvar börjar inse att nationen är under upplösning om ingenting görs. Utvecklingen har därefter gått tämligen stabilt uppåt. Den ekonomiska tillväxten har i genomsnitt legat på cirka 5% per år under denna senare fas samtidigt som rubeln har börjat stabiliseras. Inflationen beräknas under 2002 understiga 20%.

Årlig BNP-utveckling och inflation 1995-2001 med prognos för 2002 och 2003

Källa: The Baltic Sea Region. Facts and Figures. Swedbank and EuroFutures. 2002.

Tillväxtsiffran 5% är anmärkningsvärt hög för ett stort land som Ryssland och kan nästan mätas med de höga tillväxtsiffror som uppges från kinesiskt håll. Trots det når den ryska produktionsnivån endast upp till blygsamma dryga 70% av nivån från slutet av 1980-talet. Även med dagens höga tillväxttakt kommer det att dröja till efter år 2010 innan Ryssland återigen kommer att befinna sig på "sovjetiska" produktionsnivåer. Annorlunda uttryckt kommer det sannolikt att visa sig ta ungefär en generation att ställa om en ekonomi av Sovjet-karaktär och därefter kunna börja om från noll!

Stora grupper ryssar får det nu trots allt successivt något bättre. Flera segment av ekonomin växer med upp till 10% per år och ibland mer. Intressant att

notera är att det inte enbart är oljesektorn och olika former av mineralutvinning som nu växer, utan även branscher som verkstadsindustri, bank och handel.

UTLÄNDSKA INVESTERINGAR ÖKAR

Ryssland upplevde ett förhållandevis starkt intresse från utländska investerare under några år på 1990-talet. Endast i få fall rörde det sig om materiella investeringar i ny produktionskapacitet och i dessa fall var satsningarna många gånger misslyckade. Ett uppmärksammat svenskt exempel var när dåvarande AssiDomän köpte in sig i ett pappersbruk utanför Petrozavodsk i Karelen.

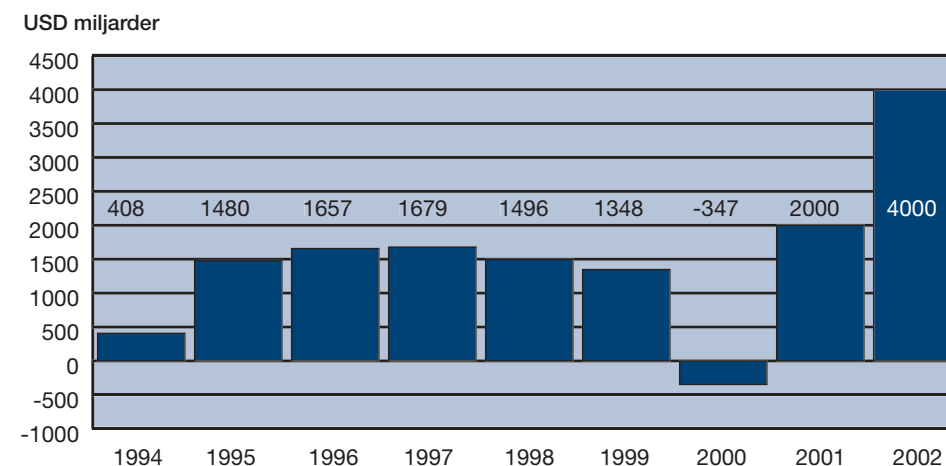
Eftersom regelverket var synnerligen oklart blev de satsningar som gjordes inte långvariga. Redan under vintern 1997/98 kunde man ana den kris som var i antågande.

Merparten av det utländska kapitalet visade sig vara kortfristiga portföljinvesteringar som en följd av att Moskvabörsen upplevde en stark tillväxt under början av 1990-talet. Någon riktig fart på den ryska ekonomin har däremot inte kunnat märkas förrän under de senaste åren. En viktig orsak till detta är att det varit i det närmaste omöjligt att äga och driva företag i ett land utan fungerande lagstiftning på området.

Krisen 1998 förde med sig ett nytänkande. De utländska investerarna har återvänt. Förutom ur svensk synvinkel synliga flaggskepp som IKEA är det ett flertal internationella oljebolag, bland andra Shell och Exxon, som ligger bakom den stora uppgången.

Mest positivt kanske trots allt är att ryssarna själva visar ett allt större intresse av att investera i det egna landet och även investera för inhemsk konsumtion. Ett sådant exempel är den misskötta jordbrukssektorn där Ryssland historiskt sett, trots goda växtbetingelser, inte har lyckats föda sin egen befolkning. Nu förefaller vinden ha vänt och man investerar i jordbruket, trots att frågan om markägandet ännu inte har fått någon riktigt bra lösning.

Utländska direktinvesteringar (netto) i Ryssland 1994-2002 (miljarder USD)

Källa: Transition report update May 2002, EBRD.

HÖGA OLJEPRISER STÄRKER STATSFINANSERNA

Oenigheten bland ekonomer är stor vad gäller effekterna av den chockterapi som Ryssland genomgick i början av 1990-talet. Något slutligt svar kommer aldrig att fås på frågan om det fanns någon egentlig alternativ väg att uppnå den nödvändiga omställningen. Klart är dock att den väg Ryssland valde fick orimliga fördelningspolitiska konsekvenser. Några få personer och "klaner" berikade sig under några år på ett sätt som saknar historiska förebilder. Inte minst var oljesektorn föremål för den vilda huggsexan.

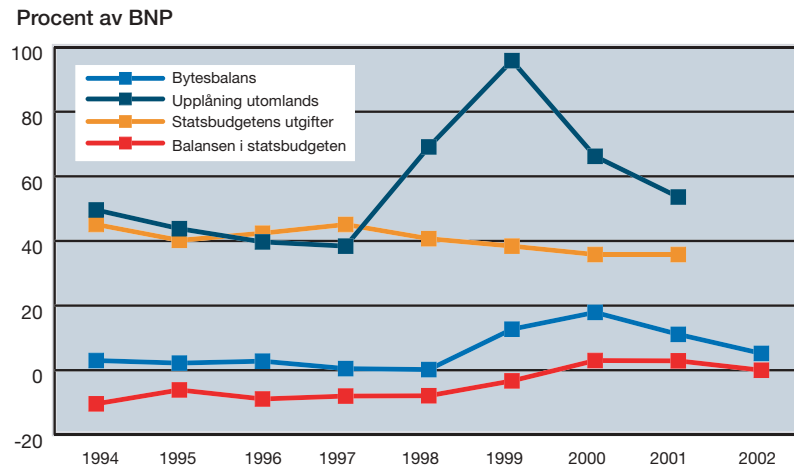
Utvecklingen måste tillskrivas rättsstatens totala haveri under 1990-talet. Stora delar av statsapparaten upphörde att fungera. De som kunde – exempelvis framträdande forskare – begav sig utomlands. Andra ägnade sig oftast åt privat verksamhet. Korruptionen var stor i så gott som hela den offentliga förvaltningen.

Statliga tjänstemän och pensionärer var de stora förlorarna på de ekono-

miska "reformerna". Många statstjänstemän (och även andra) gick månadsvis, ibland mer än år, utan någon egentlig lön. Ofta praktiserades även någon form av naturhushållning, där tjänstemän fick del av företagets produktion eller där till och med statlig egendom i form av inventarier och annat "delades ut" för att de anställda skulle kunna byta till sig mat och andra förnödenheter.

Bakom detta mönster dolde sig i sin tur en total statsfinansiell bankrutt. Skatteväsendet och tullsystemet var ett par viktiga delar av den ryska statsapparaten som upphörde att fungera. De utländska lån som landet fick från IMF och andra långgivare hamnade som redan konstaterats ofta i orätta händer. Omsvängningen under president Putins tid har varit anmärkningsvärd och Ryssland kan nu sägas vara på rätt spår ekonomiskt.

Statsfinanser och bytesbalans i procent av BNP 1994-2001 (prognoser för 2002)

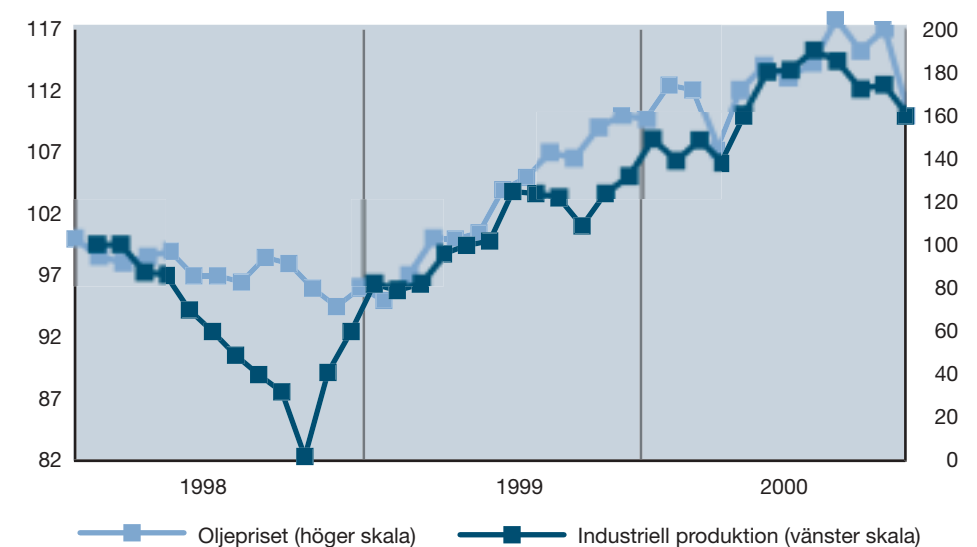
Källa: Transition report update, EBRD, maj 2002.

Det finns ett antal faktorer som ligger bakom den positiva utvecklingen sedan krisen 1998. Bland annat handlar det om en förnyelse och uppstramning av presidentämbetet och statsmakten. President Putin kan sägas ha köpt sig tid

genom att visa handlingskraft. Bitvis sker detta återigen på den demokratiska rättsstatens bekostnad.

Viktigaste framgångsfaktorn för den ryska ekonomin har dock varit kombinationen kraftigt höjda oljepriser och en stark dollar. Bortsett från de oroliga månaderna strax före augustikrisen 1998 har den ryska industriproduktionen varit i det närmaste helt korrelerad med det internationella oljepriset.

Industriell produktion i Ryssland och det internationella oljepriset, 1998-2000 (index januari 1998 = 100)

Källa: UN/ECE sekretariatet, baserat på ryska och internationella källor.

Vägen som väntar Ryssland är dock fortfarande lång och mödosam. Korruptionen är fortfarande ett stort problem. De byråkratiska reglerna och frånvaron av praktisk tillämpning hämmar fortsatt utveckling, trots att Duman har röstat igenom många positiva lagförslag. Den reformagenda som stipulerats av

Världsbanken och andra kreditinstitut är fortsatt krävande. För Rysslands del handlar det om en svår balansgång mellan internationell öppenhet och ett WTO-medlemskap å ena sidan och skyddande av inhemska industrier å den andra.

Mot denna bakgrund är det inte vågat att påstå att oljesektorn även fortsättningsvis kommer att spela en nyckelroll för nationen Rysslands framtida utveckling. Oljesektorn är en av få ryska sektorer som har möjlighet att hävda sig i internationell konkurrens. År 2000 stod oljesektorn för ungefär 8% av Rysslands BNP och motsvarande cirka 35% av exportinkomsterna.

LÅG LEVNADSSTANDARD OCH MINSKANDE BEFOLKNING

Den allmänna situationen i Ryssland är idag trots allt tämligen stabil. BNP mätt i termer av ett genomsnitt per invånare var år 2001 USD 2.160. Jämfört med Sveriges USD 23.560 indikerar det en välfärdsskillnad på cirka elva gånger mellan medborgarna i de båda länderna. Även om gapet har minskat något under senare år är det således fortfarande oerhört stort.

Om hänsyn däremot tas till olikheter i priser och köpkraft kan man grovt hävda att ryssen i gemen har en levnadsnivå som motsvarar ungefär en tredjedel av den svenska. Det kan tyckas vara en i internationella sammanhang ”medelnivå”, men bakom dessa siffror döljer sig stora umbäranden.

Samtidigt – och delvis som ett resultat av ekonomisk utarmning – har dödligheten varit stor och befolkningen har minskat. Den genomsnittliga livslängden bland män är nu endast 59 år. Den ryska befolkningen förväntas minska ytterligare med hela 12 miljoner fram till år 2015.

Några hälsoindikatorer i Ryssland jämfört med Sverige

	Ryssland	Sverige
Genomsnittlig livslängd	66 år	80 år
Spädbarnsdödlighet (per 1 000 födselar)	18	4
Dödlighet för barn under 5 års ålder (per 1 000 barn i åldersgruppen)	20	5
Överlever till 65 års ålder (% av populationen)	47% (män) 77% (kvinnor)	84% (män) 91% (kvinnor)

Källa: Human Development Report 2002.

Rysslands produktion och konsumtion av olja

Rysslands utveckling som oljenation har varit problemfylld. Oljekonsumtionen har drivits upp av en statligt reglerad prissättning, som på intet sätt motsvarat vare sig produktionskostnaden eller alternativvärdet på världsmarknaden. Oljeutvinningen har av delvis samma skäl varit misskött och miljöhänsynen har historiskt sett varit dålig. Denna misshushållning och misskötsel har satt djupa spår i omvärldens förtroende för Ryssland som oljenation.

Till denna mer allmänna vanskötsel ska läggas att den ekonomiska kris som framtvingades av det kalla kriget resulterade i ett överutnyttjande av de ryska oljetillgångarna. Sovjet tvingades i slutet av 1980-talet in i en produktionsstakt som var alltför påfrestande för flera oljereservoarer. Rovdriften kom att få en långsiktigt negativ inverkan på produktionskapaciteten. Under ett fåtal år förstördes på detta sätt flera stora reserver permanent. De bottenivåer som noterades efter Sovjetunionens fall kan därför inte enbart skyllas på ekonomins sönderfall utan är också en följd av teknisk misskötsel.

Under de senaste fem åren har den ryska oljeproduktionen börjat återhämta sig. Vägen tillbaka är lång, men utsikterna är lockande för långsiktiga investerare.

Rysslands enorma landareal rymmer stora naturresurser inom flera råvaruområden. Landet har de största reserverna av fossila bränslen med 15% av världens bevisade kolfynd, 30% av världens bevisade gasfynd och sannolikt mer än 5% av världens oljereserver.

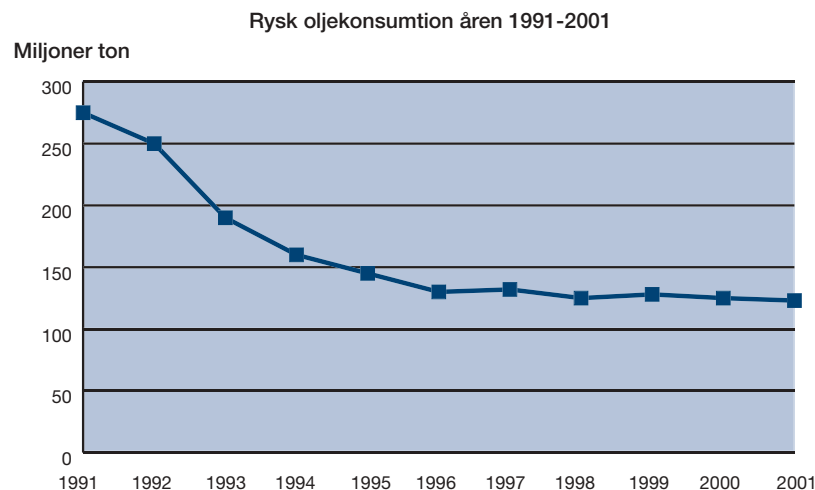
ETT HISTORISKT SLÖSERI

Ryssland är samtidigt inte ett oljeberoende land. Oljan väger tämligen lätt i den interna ryska energibalansen. Istället är det gasen som svarar för den stora delen av energiförsörjningen. Detta förhållande präglar såväl konsumtionsmönster som hela den ryska energipolitiken.

Det gamla sovjetryska samhället byggde på en mycket stor konsumtion av gas både inom industrin och i hushållssektorn. Det är väl känt att hushållen lät värma lägenheter, när det var som kallast, genom att sätta på värmeugnen och låta ugnsluckan vara öppen. Under andra årstider har öppna fönster fått tjäna som termostater. Förklaringen är enkel: Priset på gas var noll.

Inom alla sektorer skedde en överkonsumtion av energi. Även inom transportsektorn tillämpades i praktiken en nollprissättning. En flygbiljett för en femtimmarsflygning inom landet kunde under slutet av 1980-talet köpas för några hundralappar i svenska kronor. Femårsplanerna var uppbyggda på stora driftsanläggningar utspridda över hela landet, vilket förutsatte mycket långa transporter.

Befintlig statistik visar att detta system resulterade i en mycket hög relativ oljeförbrukning. Kort efter Sovjetunionens sammanbrott förbrukade Ryssland 243 miljoner ton olja, vilket motsvarar 1,7 ton olja per invånare och år. Det ska ställas i relation till att levnadsnivån enbart nådde upp till cirka en tredjedel av den väst- och centraleuropeiska. I Väst- och Centraleuropa förbrukas idag 1,5 ton olja per invånare och år.

Källa: BP Statistical Review of World Energy, June 2002

Att energikonsumtionen i Ryssland minskade under 1990-talet kan därför bara delvis förklaras med den allmänt försämrade välfärden vid övergången

från plan- till marknadsekonomi. En lika viktig faktor är att energidistributionen under Sovjettiden var ineffektiv och att konsumtionen var exceptionellt hög.

IEA/OECD menar att den genomsnittliga ryska energiintensiteten år 1999 var mer än tre gånger högre än i OECD-området. Andra bedömningar pekar mot att den ryska energiförbrukningen är upp till tio gånger större än motsvarande förbrukning inom OECD-länder för likvärdig produktion. Sämst har läget varit inom el- och gasförbrukning där energin länge har varit i stort sett gratis och fortfarande är mycket billig.

Idag förbrukas cirka 0,8 ton olja per invånare i Ryssland, ungefär hälften av motsvarande konsumtion i Västeuropa. Eftersom den reella levnadsstandarderna i Ryssland är cirka en tredjedel av den Västeuropeiska, skulle en minst femtioprocentig tillväxt kunna ske utan att oljekonsumtionen behöver ökas annat än marginellt.

Potentialen för energieffektivisering är alltså fortfarande mycket stor i Ryssland. Varje ny motor som installeras i utbyte av en gammal sänker oljekonsumtionen, samtidigt som den har avsevärt högre prestanda än föregångaren. Detta, tillsammans med den förväntade ryska befolkningsminskningen under kommande år, innebär att Rysslands interna oljekonsumtion sannolikt kommer att minska under de närmaste två decennierna.

STARK ÅTERHÄMTNING I PRODUKTIONEN

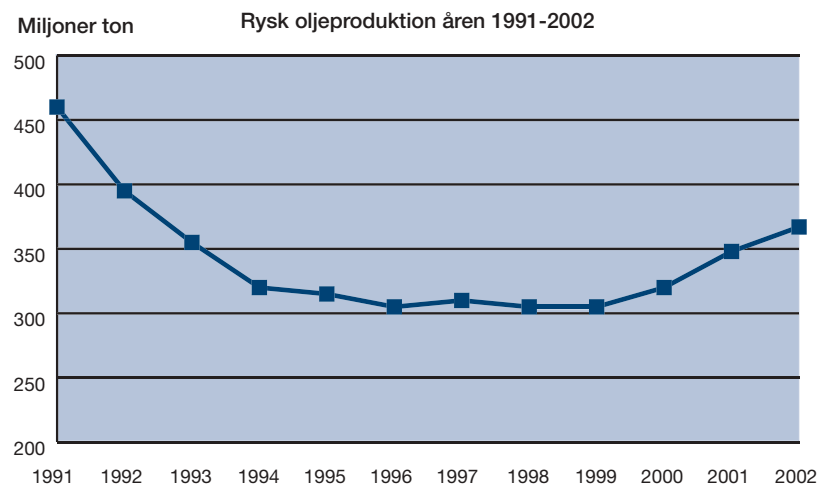
Ryssland nådde 1987 sin högsta produktionsnivå någonsin med 569,5 miljoner ton (övriga oljeproducerande Sovjetrepubliker inräknade). Därefter bibehölls en relativt hög nivå fram till Sovjetunionens kollaps, då den allmänna omstruktureringen av Rysslands ekonomi och industri hade en hämmande effekt på den totala oljeproduktionen. I början av 1990-talet upplevde landet en konstant produktionsnedgång och 1996 var produktionen nästan halverad, jämfört med toppnoteringen nio år tidigare.

Under de tio år som följde på toppåret 1987 minskade den ryska oljeproduktionen till en början radikalt för att under senare delen av av 1990-talet stabiliseras runt 300 miljoner ton årligen. Den inhemska oljeproduktionen har

därefter påbörjat en stabil återhämtning. Ryssland måste dock fortsätta bedriva ett effektivt reformarbete och få till stånd tydliga juridiska ramverk för att säkerställa oljesektorns roll som drivmotor i landets tillväxtmaskineri.

Efter krisen 1998 har det återigen skett en markant förändring. Under de senaste åren har oljeproduktionen ökat mycket kraftigt. En viktig faktor bakom återhämtningen är OPECs beslut i mars 1999 att reducera produktion och export till internationella marknader. Beslutet ledde till kraftigt höjda oljepriser som i sin tur ökade de ryska bolagens inkomster och gav utrymme för nödvändiga investeringar.

Det ryska energiministeriet räknar med att produktionen av råolja 2002 kommer att överstiga 355 miljoner ton.

Källa: BP Statistical Review of World Energy, June 2002 samt Ryska Energiministeriet.

OLJA FÖREKOMMER I STORA DELAR AV RYSSLAND

Ryssland har för närvarande 33 geografiskt spridda oljeproducerande regioner (vanligtvis oblast eller republik). Nästan samtliga federationssubjekt rapporte-

rade tillväxt i oljeproduktionen under åren 1999-2000. De enda undantagen är Bashkortostan, Kaliningrad Oblast, Republiken Udmurt och det krigsdrabbade Tjetjenien.

Trots den stora geografiska spridningen är förekomsten av olja och framförallt oljeproduktionen starkt koncentrerad till ett mindre antal fält och regioner. Nya fält kommer dock successivt till. Hela 36 oljefält lyckades producera sin första olja under 1999 och ytterligare 43 blev produktiva under 2000. I reella termer gjordes investeringar för motsvarande cirka USD 6 miljarder under 1999 och 2000.

Geografisk fördelning av Rysslands oljeproduktion (antal oljefält respektive % av total)

Ryssland	323 (100%)	
Europeiska Ryssland	16 (5%)	
Volga	46 (14%)	
	Tatarstan	27
Ural	38 (12%)	
	Bashkortostan	12
	Orenburg Oblast	9
	Perm Oblast	9
Sibirien	223 (69%)	
	Tyumen Oblast	213
	Tomsk Oblast	7
	Sachalin Oblast	3

Källa: International Energy Agency, Russia Energy Survey 2002

TVÅ OLJEKVALITETER

I Ryssland produceras flera olika kvaliteter olja lokalt men i realiteten förekommer endast två sorter; Ural Blend och Siberian Light. Västerut exporteras endast Ural Blend, som är en blandning av olika oljekvaliteter. Blandningen är resultatet av att oljetransporter från olika regioner måste dela på samma rör-

ledning, dels till de olika raffinaderierna men också för export till Europa. Den största rörledningen, som transporterar mer än 50% av Rysslands export, bär det passande namnet Druzjba (vänskap). Kvaliteten på denna olja är lägre än Nordsjöolja och Siberian Light. Sulfidhalten i Ural Blend varierar mellan 0,61 och 1,8 ppm.

I Västra Sibirien produceras Siberian Light, som håller jämnare och högre kvalitet än Ural Blend med en sulfidhalt som i genomsnitt ligger under 0,6 ppm. Siberian Light transporteras via en separat pipeline direkt från Tyumen-regionen till Svarta Havet och exporteras sedan uteslutande från hamnen i Tuapse. Endast drygt 4% av Rysslands oljeexport utgörs av Siberian Light.

FINANSIERINGSPROBLEM BEGRÄNSAR PRODUKTIONSÖKNINGAR

Planer och prognoser för år 2020 pekar på en produktionsnivå strax över 400 miljoner årston. Detta indikerar att den fortsatta tillväxttakten kommer att mattas något jämfört med de senaste årens. Dessa i sig något dämpade prognoser grundas sannolikt på de problem man idag brottas med i Rysslands oljesektor. Reserverna må vara stora, men tidigare rovdrift har resulterat i ett försämrat utbyte.

Produktionen är i dagsläget starkt koncentrerad till ett tämligen begränsat antal källor. För att öka utvinningen i andra befintliga källor liksom för att öppna nya fyndigheter krävs enorma investeringar och tillgång till västerländsk teknik. Ryssland förfogar i dagsläget inte över nödvändigt investeringskapital. Med de oklarheter som fortfarande råder kring lagstiftning och administrativa tillämpningar har Ryssland även svårt att låna pengar på den internationella finansmarknaden.

SVÅRBEDÖMDA OLJERESERVER

Storleken på de ryska oljetillgångarna är svårbedömd. Dels är landet oerhört stort med mycket stora oprospekterade områden. Dels innebär den tidigare rovdriften med väsentligt minskade flöden i redan exploaterade källor att det är osäkert om dessa går att restaurera till rimliga kostnader.

Den till helt nyligen stora slutenheten i Ryssland har gjort att uppgifter om

oljereserverna har varit svårtolkade. Till detta kommer att det ryska systemet för att redovisa oljeförekomster skiljer sig markant från det som brukas i de flesta andra länder.

I den statliga administrationen används fortfarande det forna sovjetiska klassificeringssystemet för bedömning av oljereserver och oljeresurser. Den avgörande skillnaden mellan det ryska systemet och internationella klassificeringssystem är att de senare generellt gör en snävare bedömning av vad som är påvisade *ekonomiska* reserver. Det ryska systemet bär tydliga spår av den sovjetiska samhällsmodellen, eftersom det lägger större vikt vid teknisk utvinningsmöjlighet än vid kommersiella villkor.

Komparativ klassificering av oljereserver

Forna Sovjetunionen			USA och Saudiarabien med flera			
Reserver	Påvisade	A	Identifierade	Uppvisade	Borrade	Påvisade
		B			Outbyggda	
		C1			Indikerade	
	Uppskattade	C2		Framräknade		
Tillgångar	Förväntade	C3	Möjliga			
	Förutspådda	D1	Hypotetiska			
		D2	Spekulativa			

Källa: Ryska Energi Ministeriet

I Norge används ytterligare ett annat, mycket detaljerat, klassificeringssystem som tar hänsyn till att de enskilda fältens resurser kan variera i olika utvecklingsskedan. Inarbetat i det norska systemet finns också en rapporteringsprocedur mellan företag och oljemyndigheter som säkerställer kvalitet på data och underlättar god överblick.

För att minska olikheterna har Ryssland påbörjat en revidering av sina bedömningar. De stora oljebolagen LUKoil och Yukos har redan gjort eller

håller på att göra nya genomlysningar av sina bedömda reserver med hjälp av utländska experter och revisionsföretag. Detta är nödvändigt för att bolagen skall få erkända kreditbedömningar och därmed kunna få tillgång till den internationella kapitalmarknaden. Därvid har ofta betydligt lägre siffror rapporterats för bevisade reserver än det som enligt ryska klassificeringssystemet rymms inom A + B + C1.

HÄLFTEN AV SAUDIARABIEN?

Tillgängliga siffror över ryska oljereserver visar på en framtida fortsatt stark koncentration till de nuvarande utvinningsområdena i västra Sibirien.

Ryska oljereserver (milj. ton) enligt rysk klassificering (2001)

REGION	A+B+C1	C2	C3+D1+D2
Nordvästra Ryssland	1388,70	632,4	5 400
<i>varav offshore</i>	<i>54,6</i>	<i>117,6</i>	<i>3 200</i>
Södra Ryssland	258,8	65,7	1 500
<i>varav offshore</i>	<i>3,1</i>	<i>4,9</i>	<i>167</i>
Volga-Ural	3693,40	355,5	4 300
Västra Sibirien	12092,20	6 346,70	34 700
<i>varav offshore</i>	<i>0</i>	<i>19,6</i>	<i>3 500</i>
Östra Sibirien	349,6	643,9	113 000
Fjärran Östern	376,9	254	8 100
<i>varav offshore</i>	<i>147,3</i>	<i>230</i>	<i>5 600</i>
Totalt	18159,6	8 303,20	65 300
<i>varav offshore</i>	<i>206</i>	<i>372,5</i>	<i>12 500</i>

Källa: Rysslands Statliga Kommission för Reserver

Den ryska siffran för reserver på drygt 18 miljarder ton är nästan tre gånger så hög som den som BP uppger i Statistical Review 2002. Detta åskådliggör en diskrepans i bedömningen av bevisade reserver som kan vara ett resultat av den tidigare bristen på jämförbara data från ryskt håll.

En färsk rapport från Yukos – som nyligen gått igenom en internationell

revision – visar att den stora diskrepansen mellan tidigare västliga och ryska uppgifter är för stor. Företaget menar att en realistisk bedömning av ryska oljetillgångar i dagsläget uppvisar ett betydligt mindre gap. I rapporten hävdar företaget att när västerländska revisioner har gjorts av de största oljebolagens reserver (A+B+C1) har de generellt bekräftat cirka 80% av de tidigare, av Ryssland, påvisade reserverna. I internationella bedömningar brukar de ryska uppgifterna inom kategori C2 reduceras med cirka 50%.

Utgående från siffrorna i tabellen ovan skulle Yukos räknemetod resultera i drygt 14 miljarder ton för A+B+C1 och lite mer än 4 miljarder för C2. Detta skulle ge en sammanlagd oljereserv för Ryssland uppgående till över 18 miljarder ton vilket motsvarar hälften av Saudi-Arabien bevisade reserver enligt BPs Statistical Review.

Yukos betonar också att potentialen i förbättrad teknisk utrustning för oljeutvinning i Ryssland inte beaktas tillräckligt när internationella bedömare tittar på Rysslands framtida produktionspotential. Som ett exempel hävdar Yukos att företaget med hjälp av ny effektiv borrh- och produktionsutrustning lyckats producera tre gånger det hittillsvarande ryska genomsnittet i nya oljekällor.

STORA OPROSPEKTERADE OMRÅDEN

Bedömningarna av Rysslands oljereserver försvåras av landets enorma storlek. Enligt statistiken återfinns cirka 72% av landets totala oljereserver i västra Sibirien. 14% av reserverna finns i Volga-Ural-regionen medan Timan-Petjora bedöms ha cirka 7% av reserverna. I övrigt finns det relativt små bevisade reserver i Östra Sibirien (4%) och offshore (3%). De senare områdena, liksom Timan-Petjora, är ännu mycket dåligt prospekterade.

I jämförelse med nuvarande utvinning bedöms Timan-Petjora-regionen vara en av de mest lovande för framtida utvinning. På senare år har utforskning också visat att potentialen, framförallt för Nenets Autonoma region och Komi-republiken, är betydligt större än man tidigare anat. Även östra Sibirien och Rysslands Fjärran Östern är områden med lovande potentialer. Framför allt LUKoil visar intresse för Timan-Petjora-området medan Yukos söker sig mot östra Sibirien.

Rysslands produktion och konsumtion av olja

Rysslands största oljeproducerande och prospektiva områden

Källa: IEA och IHS Energy Group

Den allmänna ekonomiska nedgången i Ryssland under 1990-talet begränsade investeringarna i utforskning och utveckling av nya produktionsområden. Under de senaste åren har däremot flera företag satsat på ökad exploatering och andra investeringar.

Det är sannolikt att Ryssland fortfarande hyser förhållandevis stora och idag okända oljefyndigheter. Å andra sidan kommer flera av dessa områden att vara så dyra att exploatera att sådana satsningar inte är realistiska med dagens världsmarknadspris på olja. Från ryskt håll betonas problemen med höga kostnader för produktion i bland annat Timan-Petjora och för framtida satsningar i östra Sibirien och de arktiska områdena.

Fem stora oljebolag dominerar

Rysk oljeindustri omorganiserades i början av 1990-talet då ett antal större Vertically Integrated Companies (VIC) bildades. Ett VIC kontrollerar hela processen från utforskning, produktion och raffinering av olja till försäljning och distribution. Ursprungligen överfördes hela oljesektorn till det statliga bolaget Rosneft, från vilket sedan ett antal mer eller mindre privatägda bolag styckades av.

Efter olika uppdelningar och sammanslagningar finns idag 13 VIC. Sammanlagt svarar dessa för drygt 90% av Rysslands totala oljeproduktion och cirka 79% av raffinaderikapaciteten. Därutöver finns ett stort antal små, oftast lokala, bolag samt specialiserade marknadsbolag. Läget är dock inte helt klart. Strukturomvandlingsprocessen fortsätter och flera bolag uppges ha delägda dotterbolag och samägda exploateringsrätter. Vidare har många av de lokala bolagen nära relationer till de större integrerade bolagen.

Fem av bolagen står ägar- och produktionsmässigt i en klass för sig.

LUKOIL

LUKoil är i dagsläget Rysslands största oljebolag. Företaget är verksamt i 25 länder och i 40 ryska regioner. Företaget står för cirka 20% av Rysslands oljeproduktion.

LUKoil exporterar cirka 22 miljoner ton av sin producerade olja varav den största delen går via tankers från hamnarna i Svarta Havet. Av de exportandelar som går via pipeline direkt till Europa tar Tjeckien, Slovakien och Polen emot den största andelen.

Hittills har LUKoil exporterat relativt stora volymer via den lettiska hamnen Ventspils, men den nya Baltic Pipeline System (BPS) och hamnen Primorsk nyttjas i växande utsträckning. LUKoils satsningar i Timan-Petjora har stärkt ambitionen att öka transporten via BPS och Primorsk.

LUKoil ser inga hinder för en ökad export till den svenska marknaden. Med tanke på företagets relativt närliggande strategiska satsning i Timan-Petjora, är LUKoil av potentiellt strategiskt intresse för svenskt vidkommande.

YUKOS

Yukos bildades i april 1993 som en sammanslagning av ett antal mindre bolag.

Yukos har sedan dess effektiviserats och uppfattas idag som ett mycket framåtsträvande företag. Yukos var det första ryska oljeföretag som gick över till väststandard för redovisning och rapportering.

Yukos satsar hårt på utvidgning österut och på kunder i bland annat Kina, Korea och Japan.

Sammanlagt raffinerade Yukos 29 miljoner ton olja år 2001, vilket motsvarade 17,5% av all raffinerad olja i Ryssland. Ungefär två tredjedelar av de raffinerade produkterna distribueras på den inhemska marknaden. Resten exporteras till Europa och Fjärran Östern.

Yukos exporterade år 2001 22,7 miljoner ton råolja, varav cirka 70% gick via Druzjba pipeline till Centraleuropa men också till raffinaderier och hamnar i Mazeikiai, Butinge och Ventspils i Baltikum för vidare transport till bland annat Sverige.

Preem importerar idag runt 1 miljon ton/år från Yukos som gärna ser en ökning av exportvolymerna till Sverige. Yukos planerar en stor produktionsökning och har sannolikt inga problem att på sikt försörja den svenska marknaden med avsevärda volymer. Det bör dock påpekas att Yukos i första hand riktar sin verksamhet österut. Med tanke på potentialen hos Korea och Kina som konsumenter finns risk att stora volymer slukas av östliga marknader. Även ambitionen att skeppa stora volymer via Adriatiska Havet kan på sikt försämra Sveriges förhandlingsläge.

TNK

Tyumen Oil Company (TNK) bildades 1995. TNK har gjort sig känt som ett av Rysslands mest offensiva och expansiva oljebolag. Tack vare stora satsningar på utforskning och strategiska förvärv under 1998 och 1999 ökade företagets bevisade reserver markant. År 2000 hade TNK Rysslands största oljereserver med sina drygt 3,5 miljarder ton.

TNK exporterar idag relativt stora volymer via pipeline direkt till Tysk-

land och Polen. En betydande andel går också via det litauiska raffinaderiet i Mazeikiai och Östersjö-hamnen i Ventspils.

TNK satsar hårt på att bli en internationell aktör av rang. Bolaget utnämndes av Financial Times Energy Newspaper till världens bästa olje- och gasbolag år 2000.

SURGUTNEFTEGAZ

Surgutneftegaz fick VIC-status 1993. Företagets oljeproduktion sker huvudsakligen i västra Sibirien medan oljan bearbetas i Leningrad oblast. Kunderna finns främst i nordvästra Rysslands industridistrikt men även i Västeuropa.

Surgutneftegaz transporterar över 80% av sin exportandel direkt till Polen, Tyskland och Slovakien via Druzjba pipeline. Återstoden skeppas till största delen via Novorossijsk i Svarta havet medan en mindre andel går via Östersjön.

För närvarande förefaller Surgutneftegaz vara fokuserat på export direkt till den europeiska kontinenten men bolaget uppger även att man vill utöka möjligheten att transportera via Finska Viken. Surgutneftegaz har planer på att investera i en egen hamn söder om S:t Petersburg för att minska beroendet av Primorsk. Denna utveckling kan vara intressant att följa från svenskt håll.

ROSNEFT

Rosneft är det enda av de större ryska oljebolagen som fortfarande är 100% statsägt. Företaget fungerar som ett av statens huvudsakliga regleringsinstrument för de nationella bränsle- och energisektorerna.

År 2001 skeppade Rosneft drygt 90% av sin totala export på runt 5,3 miljoner ton via Novorossijsk och Tuapse i Svarta havet.

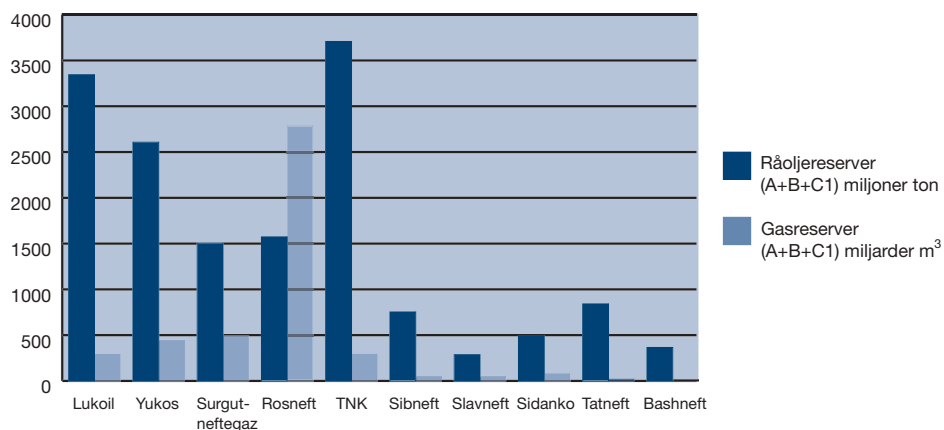
Med tanke på att Rosneft är helstatligt är bolaget det enda som eventuellt skulle kunna teckna bilaterala leveransavtal.

Rosneft är ett gammalmodigt företag med lönsamhetsproblem och det är tveksamt om företaget kan överleva i sitt nuvarande skick.

TIO BOLAG STÅR FÖR 85% AV RESERVERNA

De tio största oljeföretagen har enligt det ryska klassificeringssystemet reserver på sammanlagt 15,5 miljarder ton olja, vilket motsvarar ungefär 85% av Rysslands totala oljereserver.

De största ryska oljeföretagens råolja- och gasreserver

Källa: Företagens årsrapporter och Ryska Energidepartementet

I en internationell jämförelse återfinns både TNK, LUKoil och Yukos bland de tio största företagen i världen vad gäller oljereserver. För samtliga dessa bolag utgör oljan den största delen av den totala kolvätereserven medan gasreserverna är relativt blygsamma. Vad avser gasreserver ligger det statliga Rosneft skyhögt över sina oljebolagskonkurrenter på sina 2 785 miljarder kubikmeter. Då har inte hänsyn tagits till Gazprom, Rysslands huvudsakliga gasleverantör, som har ännu större gasreserver.

Enligt det ryska ekonomi- och handelsministeriet finns det för närvarande (2002) cirka 200 bolag som producerar olja i Ryssland. Enligt IEA är det endast 12 av dessa, 11 VIC och Gazprom, som har kapacitet att producera mer än 10 miljoner ton olja per år. Produktionsutvecklingen för de större bolagen framgår av tabellen nedan.

Utveckling av oljeproduktion (miljoner ton)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
LUKoil	71	62	57	53	51	53	54	53	62	62,9
Yukos	53	45	37	36	35	35	34	34	50	58,1
Rosneft	15	14	12	13	13	13	12	12	13	14,9
Surgutneftegaz	43	38	34	33	33	34	35	38	41	44,0
Sidanko	37	32	26	23	21	20	20	20	11	9,1
Slavneft	15	14	13	13	13	12	12	12	12	14,9
Onako	8	7	7	7	8	7	8	7	7	n.a.
Sibneft	30	26	23	20	19	18	17	16	17	20,6
Tyumen Oil Co. (TNK)	34	28	25	23	21	21	20	20	36	40,6
Bashneft NK	23	21	18	18	16	15	13	12	12	11,9
Tatneft NK	30	26	24	25	25	25	24	24	24	24,6
Langespasneftegaz	22	18	15	13	12	13	13	6	n.a.	n.a.
East Siberia Oil & Gas Co.	12	12	11	11	11	11	11	10	n.a.	n.a.
"Utländska" Joint Ventures	n.a.	8	11	11	15	18	20	19	n.a.	n.a.
Ryssland totalt	400	355	318	307	301	306	303	305	323	348

Källor: International Energy Agency Russia Energy Survey, 2002 och Ryska Energiministeriet

PSA-ÖVERENSKOMMELSER MED OMVÄRLDEN

De större bolagen ökar stadigt i både storlek och betydelse. De över hundra mindre bolagen får allt svårare att överleva eftersom de sällan har råd att genomföra exploatering och nya investeringar som är nödvändiga för en långsiktig överlevnad. Flera bolag blir därför uppköpta av de större bolagen eller går ihop med utländska bolag för att få utvecklingsstöd och möjligheter till investeringar.

En sådan möjlighet öppnades i mitten av 1990-talet genom lagen om Production Sharing Agreements (PSA), som är en form av samordnade investeringsavtal. PSA är vanligt framförallt i länder som nyligen öppnats för internationella investerare.

PSA-systemet baseras på ett kontrakt som skrivs mellan de privata investerarna och – i detta fall – ryska staten. Kontraktet gäller under hela åtagandet och berörs inte av eventuella lagändringar som träder i kraft under projekt-tiden. Kontraktet rubriceras som en lag och ligger därmed utanför det ordina-

rie energiskattesystemet, vilket gör att privata investerare inte behöver oroa sig för nya skattesatser och eventuella skatteändringar under projektets gång. Vinstfördelningen mellan investerarna och staten är avtalad i kontraktet.

PSA-systemet har varit uppskattat på andra håll i världen av både privata investerare och regeringar. I Ryssland har utarbetandet av ett ramverk för PSA försenats eftersom det finns misstankar från centralt håll om att bolagen skulle missbruka systemet. Investerarna å sin sida anklagar regelverket för att vara tungrovt och inte tillräckligt utarbetat.

Den formella lag som fastställde ramverket för PSA trädde i kraft först 1995. Systemet används framförallt för stora projekt som kräver större investeringar än vad enskilda aktörer klarar av. Att etablera ett PSA-projekt är en komplicerad process. Drygt 20 projekt har idag placerats på en lista över projekt som specificerar vilka oljefält som formellt har godkänts för utvinning under PSA-former.

I nästa steg måste det ryska parlamentet Duman godkänna de projekt som finns på PSA-listan. Först när denna process är klar kan investerarna börja förhandla med staten om det enskilda PSA-projektets kontraktsvillkor. Inget PSA-kontrakt med utländska investerare har signerats sedan den formella starten år 1995.

Endast tre PSA är idag operativa och dessa var påbörjade redan innan PSA-lagen trädde i kraft.

Aktuella PSA-projekt i Ryssland

Oljefält/projekt	Region	Rysk partner	Utländsk partner
Sachalin – 1	Sachalin Oblast (Ryska Fj. Östern)	Rosneft, Sachalin- moreftegaz	ExxonMobil, Sodeco, ONGC, Rosneft Sachalin Energy (Shell, Mitsui, Mitsubishi)
Sachalin – 2	Sachalin Oblast (Ryska Fj. Östern)	–	Sachalin Energy (Shell, Mitsui, Mitsubishi)
Charyaga	Nenets Okrug (Timan Pechora Regionen)	LUKoil, Nenets Oil	Totalfina-Elf, Norsk Hydro

Källa: International Energy Agency, Russia Energy Survey, 2002

FORTSATT MINSKAT STATLIGT ÄGANDE

Den statliga ägarandelen i de ryska företagen har generellt minskat drastiskt under 1990-talet och idag är flera bolag till 100% privatägda. Av de större oljebolagen har endast Rosneft fortfarande 100% statligt ägande.

Statlig ägarandel i Rysslands största VIC

Företag	Andel statligt ägande (2000)
LUKoil	14,1
Yukos	0
Surgutneftegaz	0,8
TNK	0
Rosneft	100

Källa: International Energy Agency, Russia Energy Survey, 2002

Att bolagen till största delen är privata och därmed svarar inför sina aktieägare sätter press på bolagens redovisningsprinciper, öppenhet och upprätthållande av aktieägarnas rättigheter. Även om stora framsteg har gjorts arbetar man från federalt håll fortfarande med att utveckla ramverk som reglerar privat ägande, aktiehandel, konkurser etc.

Flera ryska bolag agerar sedan tidigt 1990-tal också på den globala arenan. Det råder inget tvivel om att de flesta ryska oljebolagen idag agerar fritt och utan någon direkt statlig inblandning.

RAFFINADERIER MED ÖVERKAPACITET

Det fanns år 1999 28 raffinaderier i Ryssland med en sammanlagd kapacitet på 296 miljoner årston. Samma år utnyttjades dock kapaciteten till endast 58%. Raffinaderiproduktionen upplevde, precis som den ryska oljeindustrin i övrigt, en skarp nedgång under 1990-talet.

Efter en konstant nedgång fram till 1998 började en liten återhämtning efter att regeringen infört krav på inrikesleveranser av raffinerade produkter från oljebolagen, innan de gavs tillgång till Transnefts exportrutter. Denna

åtgärd gav effekt och år 1999 och 2000 ökade raffinaderiproduktionen med 3,4 respektive 2,4%. År 2000 raffinerades i Ryssland 174,1 miljoner ton olja vilket fortfarande är mer än 40% lägre än motsvarande siffra tio år tidigare.

I dagsläget har de flesta raffinaderierna överkapacitet, i synnerhet i de europeiska delarna av Ryssland. De flesta raffinaderierna är i dåligt skick och drivs med omodern utrustning. Oljeindustrin i Timan-Petjora-regionen håller en allmänt relativt låg utvecklingsnivå vilket också omfattar raffinaderikapaciteten. I de södra delarna av Timan-Petjora finns endast ett mindre raffinaderi i staden Ukhta och i den norra Nenets-regionen är raffinaderikapaciteten obefintlig.

Det ryska ekonomi- och handelsministeriet uttrycker att en rationalisering och modernisering av de ryska raffinaderierna har hög prioritet. I synnerhet är det fråga om en uppgradering av raffinaderier för att öka produktionsandelen för förädlade produkter. Flera av de största ryska oljebolagen ser också en utveckling mot förbättrad raffinaderikapacitet som ett nödvändigt steg mot en anpassning till västerländska kvalitetskrav och mer utvecklade produktportföljer.

Samtliga VIC har verksamheter som integrerar försäljningsledet och samtliga bedriver försäljning av sina produkter via bensinstationer på den inhemska marknaden.

BENSINSTATIONER I RYSSLAND (UNGEFÄRLIGA SIFFROR)

Företag	Bensinstationer i Ryssland
LUKoil	850
Yukos	1280
Rosneft	1090
Surgutneftegaz	470
Sidanko	40
Slavneft	190
Sibneft	860
TNK	200
Bashneft NK	90
Tatneft NK	100
Ryssland totalt	5170

Källa: IEA, Russia Energy Survey 2002.

Inget av företagen har dock ett särskilt utbyggt bensinstationsnät om man betänker Rysslands enorma yta. Sammanlagt driver Rysslands 10 största VIC endast 5 170 bensinstationer, vilket skulle motsvara cirka 130 bensinstationer i Sverige. Över stora delar av den ryska landsbygden sköts distributionen av mindre, lokala leverantörer.

Rysk oljepolitik

Pånyttfödelsen av den ryska oljeindustrin hänger intimt samman med sektorns privatisering och den ekonomiska kollaps som följde på Sovjetunionens sammanbrott. Det nya Ryssland var i ett slag tvunget att i grunden tänka om också inom den petrokemiska sektorn. Det påtagliga resultatet av denna omsvängning har blivit att världsmarknaden nu står i centrum och att det är exporten som kommer att påverka sektorns framtida utveckling. I det avseendet synes politiken idag vara mer sammankopplad med exportfrågorna än med den inhemska konsumtionen.

BRISTANDE POLITISKT ENGAGEMANG

Ryssland för idag inte någon specifik oljepolitik. Oljan är däremot en strategisk resurs som de styrande i Ryssland använder för att lösa interna problem och för att stärka sina internationella relationer och sin betalningsbalans.

Bristen på politiskt engagemang innebär att det saknas en sammanhållen tanke och plan för hur den ryska oljesektorn ska utvecklas. Oljan har tillsynes blivit ett "icke-politiskt" område där ingen direkt sammanhållande kraft förekommer, utan där många offentliga aktörer var och en har sitt begränsade inflytande.

Oljesektorn skiljer sig därvid radikalt från gassektorn. Gas är politik i Ryssland och stort engagemang satsas på frågor om bland annat prissättning, ägande och tillgång till rörledningar. Naturgasen torgförs också eftertryckligt i de flesta utrikespolitiska sammanhang och då inte minst i diskussioner mellan Ryssland och länder inom EU.

AKTÖRER PÅ DEN POLITISKA ARENAN

Övergripande frågor som påverkar oljesektorn hanteras på regeringsnivå i Ryssland av ministerierna för bland annat ekonomi och utrikeshandel, energi, transporter, naturresurser, miljö, försvar och utrikespolitik.

För att bättre förstå det politiska spelet i energifrågorna måste man komma ihåg att Ryssland är en federation med inte mindre än 89 federationssubjekt. Strukturen är inte enhetlig. Vissa federationssubjekt är egna republiker, andra är autonoma områden och ytterligare andra är län (oblast). Moskva och

S:t Petersburg har ställning av att vara federala städer med vilket följer att borgmästarna i dessa städer har ett stort inflytande.

Under 1990-talets kriser inträffade ett flertal gånger att guvernörer i provinserna mer eller mindre gjorde uppror mot Moskva och drev sina egna linjer i strid mot centralregeringen. President Putin har med olika ”reformer” sökt stävja detta potentiella sönderfall. I vissa fall – exempelvis vad gäller oljeutvinningen i Timan-Petjora – är det dock uppenbart att kraftiga spänningar mellan den lokala (Nenets-provinsen) och den centrala nivån (här framför allt företrädd av LUKoil) fortfarande finns kvar.

Från officiellt ryskt håll påpekas att eftersom oljesektorn numera är privatiserad har staten inte längre något direkt inflytande över vare sig produktion eller export. Detta kan vara en sanning med modifikation. Även om inflytandet över och inblandningen i gas- och kolsektorn är väsentligt större, har staten fortfarande ett stort och ibland avgörande inflytande också över oljesektorn. Det står klart att ryssarna överlag är fullt medvetna om att olja kanske är den mest centrala resurs landet besitter för att skapa framtida utveckling. Denna resurs är därför någonting som sittande president måste skaffa sig inflytande över och det även om sektorn till stor del är privatiserad. Rysk oljepolitik får därför betraktas som ett avancerat och mycket svåranalyserat förhandlingsspel med många inblandade parter.

AVTAL FRÅN SOVJETTIDEN

Ryssland vill ha en öppen relation till omvärlden. Men även om grunden är marknadsmässiga relationer utan statlig medverkan, dras Ryssland ännu med en del avtal sedan den sovjetiska tiden. Det finns exempelvis ramavtal med Tjeckien och Slovakien. Rysslands historiskt viktiga position i det tidigare Jugoslavien märks också fortfarande. Så sent som 1997 förnyades avtal med det nuvarande Jugoslavien liksom med Makedonien och Kroatien.

Utöver mellanstatliga relationer kan de tidigare nämnda produktionsöverenskommelserna (PSA) nämnas. Dessa kan träffas med utländska bolag och har primärt varit ett sätt för ryssarna att skaffa internationell finansiering. I någon mån synes också tekniska frågor ha funnits med på agendan när dessa avtal tecknats.

LÅG PROFIL

Förutom vissa gamla mellanstatliga avtal och de nyttillkomna PSA-avtalen håller ryssarna en låg internationell profil i olje frågor. Oljepolitiken finns uppenbarligen där, men syns inte öppet utåt. Mötet mellan Bush och Putin under våren 2002 kan sägas utgöra en bekräftelse på att ryssarna följer en informell politisk agenda vad avser utnyttjandet av sina oljetillgångar. Det politiska mottot ”Olja för lån och investeringar” gäller, hävdar vissa bedömare.

Det faktum att ryssarna, trots bristande inhemsk betalningsförmåga, hittills inte öppet har sökt utmana OPEC och radikalt ökat exporten, tyder på att det finns ett kartellsamarbete i Ryssland. Det är också troligt att denna kartellsamordning sker med tyst godkännande från högsta politiska håll. Exporten hålls således tillbaka, trots att den är väsentligt mer lönsam än den inhemska försäljningen. Att systemet trots allt fungerar beror troligen på att de stora vertikala oljebolagen kommit överens med regeringen, som betraktar oljan som en nationell angelägenhet och en utrikesstrategisk resurs.

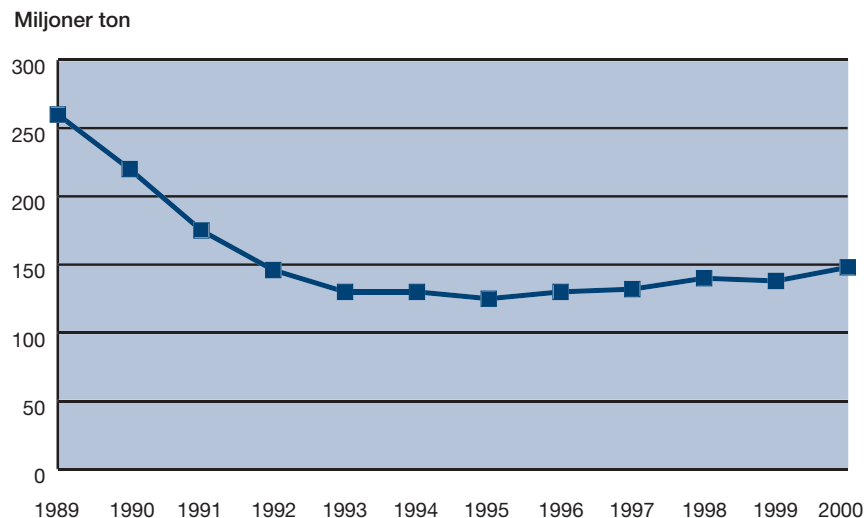
Rysk oljeexport

Trots Rysslands hundraåriga erfarenheter av oljeutvinning har landet aldrig varit någon stor exportnation. Oljan, liksom övriga delar av ekonomin, var under Sovjettiden delar av det statliga planeringssystemet där det primära intresset var att försörja den egna nationen med energi. Därutöver ansåg man sig ha ett försörjningsansvar mot politiska bundsförvanter jorden runt. Den olja som exporterades sågs därför som en överskottsprodukt som kunde användas i olika bytesavtal med vissa västländer.

Bilden förändrades snabbt vid Sovjetunionens sammanbrott. Förmodligen var det många ryska bedömare som drog samma slutsats. Ryssland hade en ekonomi som var körd i botten och det enda som var intressant i ett omvärldsperspektiv var vissa råvaruresurser och då inte minst oljan. När statsapparaten måste finansieras genom privatiseringar var oljan högtintressant. De privatiserade bolagen sökte sig, under tumultartade strider mellan olika oligarker, snabbt ut på världsmarknaden för att knyta kontakter och för att bygga upp exporten.

Inledningsvis var problemen mycket stora. Den nationella ekonomins ödeläggelse ledde till stor brist på finansiella resurser inom landet. Den inhemska efterfrågan vek, man fick inte betalt för sina leveranser, det fanns inga lagar och regler att följa, det var otydligt vem som ägde och ytterst bestämde över företagen, och så vidare. Dessa stora problem kan anas bakom siffrorna för exportens utveckling.

Rysk råoljeexport 1989-2000

Källa: Russia Energy Survey, OECD/IEA 2002.

Rysslands oljeexport på drygt 260 miljoner ton år 1989 kan sägas beteckna både slutet och toppen av rovdriftsåren. Av exporten gick mer än 60% till de egna republikerna, som senare kom att bilda suveräna stater. Man kan utgå ifrån att betalningen för dessa exportkvantiteter var dålig, om den alls skedde. Exporten till före detta Sovjetrepubliker har därefter sjunkit kontinuerligt för att numera nästan ha upphört.

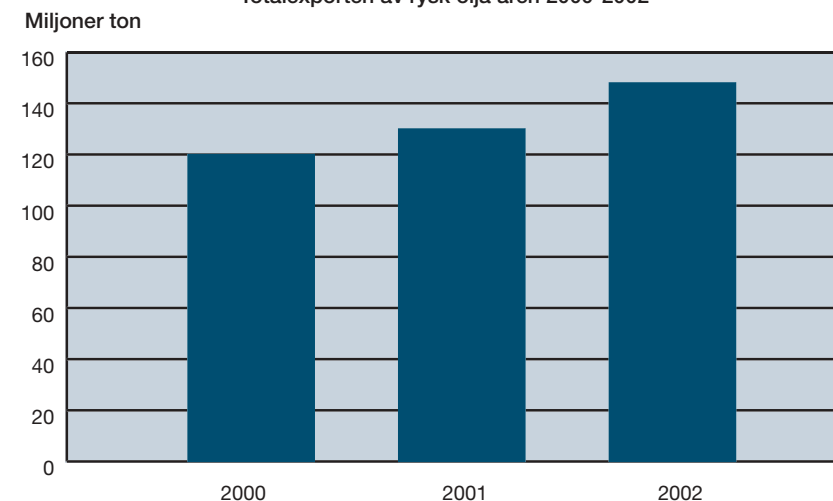
Kurvan för den marknadsstyrda exporten har ett annorlunda utseende. Även denna export sjönk kraftigt fram till efterdyningarna av augustikravallerna 1991. Därefter har den egentliga världsmarknadsexporten först stabiliserats och sedan återigen tagit fart och är nu uppe på nivåer långt över volymerna i slutet av 1980-talet. Till figuren ovan kan tilläggas att den samlade oljeexporten rör sig nästan uteslutande om råoljeexport. Volymerna raffinerade produkter är mycket små, åtminstone vad beträffar de volymer som går ut på världsmarknaden idag.

ÖPPEN OCH REGLERAD EXPORT

Den ryska oljeexporten har upplevt en fortsatt tillväxt under 2001 och 2002. Siffrorna är dock motstridiga om man jämför internationella uppgifter med de uppgifter som ryssarna själva presenterar. Det är uppenbart att Ryssland inte betraktar försäljning till före detta sovjetiska republiker som export. Anledningen är sannolikt att man tvingas till denna försäljning i stödjande politiska syften. Betalningen för den exporten är väsentligt lägre än världsmarknadspri-set. Det finns alltså anledning att skilja mellan en "öppen" och en "reglerad" rysk oljeexport. (Under 2001 exporterades 10,9 miljoner ton till före detta Sovjetrepubliker och cirka 15 miljoner ton till Vitryssland som har gemensam tullunion med Ryssland.)

Den öppna exporten har under senare år uppgått till cirka 37% av totalproduktionen. Detta skulle, enligt BPs statistik, motsvara 120 miljoner ton år 2000 respektive 129 miljoner ton år 2001. Detta är något lägre än de volymer som anges i OECD/IEAs statistik ovan. Däremot överensstämmer beräkningen väl med ryska uppgifter om att exporten 2001 uppgick till 128,8 miljoner ton.

Totalexporten av rysk olja åren 2000-2002

Källa: Energiministeriet samt EuroFutures' egna uppgifter.

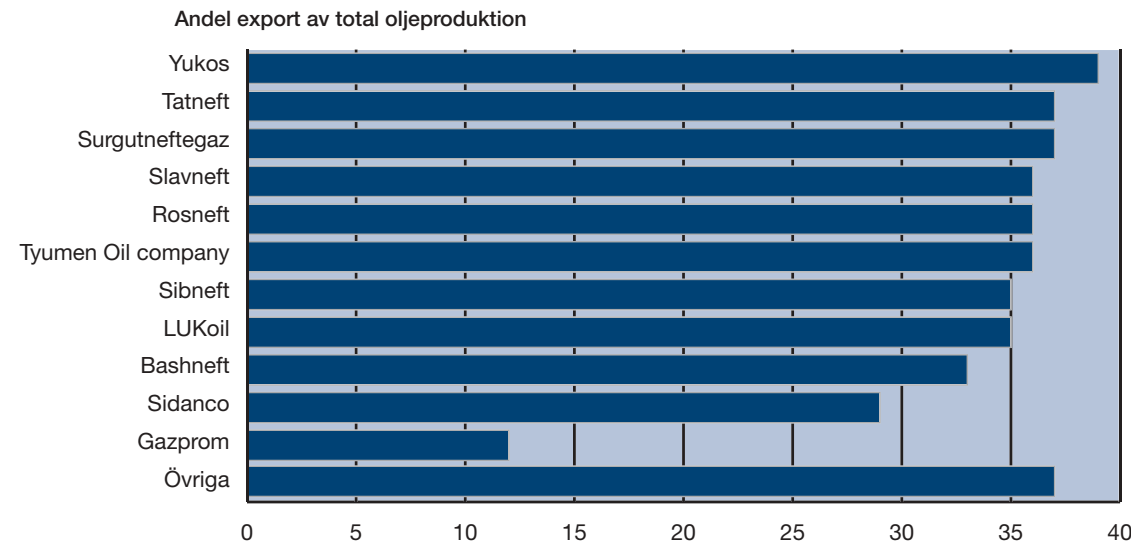
Enligt ryska energiministeriet har exporten under det första halvåret 2002 fortsatt att öka med hela 14,6% i volym. Om denna trend står sig kommer Rysslands oljeexport till världsmarknaden att nå ca 148 miljoner ton 2002. Därmed skulle Ryssland ligga i nivå med Saudiarabien som ledande exportör på världsmarknaden.

38% FÅR EXPORTERAS

Ryska företag måste ansöka om tillstånd att exportera olja. Exporten har maximerats till 38% av produktionen för att skydda den inhemska marknadens funktion. Detta kan låta märkligt men förklaringen ligger i att världsmarknadspriset ligger väsentligt över det pris bolagen kan få ut i Ryssland (och i de forna sovjetrepublikerna). För helåret 2001 beräknas världsmarknadspriset ha varit hela 2-3 gånger högre än den inhemska ersättningen. Av detta förstås lätt att det råder en hård kamp mellan de olika bolagen om att få exportera så mycket som möjligt.

Exportvolymerna begränsas också i praktiken av tillgången på kapacitet i ledningssystemet. Tillgången till rörledningarna avgörs månadsvis enligt en komplicerad beräkningsformel baserad på föregående månads produktion. Enligt de uppgifter som finns tillgängliga fungerar detta fördelningssystem tämligen väl och de stora bolagen når i stort sett upp till likvärdiga exportkvoter.

Exportkvoter för de stora oljebolagen (2001)

Källa: Energiministeriet samt bolagens egna uppgifter.

Inte överraskande har det mest aggressiva och västorienterade bolaget, Yukos, den högsta exportandelen. Det enda bolaget som avviker kraftigt från genomsnittet är det helstatliga Gazprom. Detta bolag är framförallt gasproducerande men producerar också olja. Det är dock uppenbart att detta bolag får ta ett större ansvar för den inhemska försörjningen än övriga bolag. Att vissa andra bolag har lägre exportkvoter än den maximala kan förklaras med att man inte har tillgång till pipeline från alla produktionsplatser. Så är exempelvis fallet med LUKoil i de norra delarna av Timan-Petjoraregionen.

RÖRLEDNINGAR OCH HAMNKAPACITET

Det är sannolikt inte enbart omsorgen om de inhemska konsumenterna och produktionskapaciteten som begränsar exportvolymerna från Ryssland. Ett minst lika stort bekymmer är de flaskhalsar som uppstår i hamnkapacitet och framför allt i pipelinesystemet.

Det faktum att två tredjedelar av Rysslands oljeproduktion i dagsläget sker i Tyumen-provinsen, mitt i detta gigantiska land, innebär i sig en besvärande flaskhals. I klartext innebär det att pipelinesystemets dimensionering i och kring Ufa kommer att bestämma möjliga flödesvolymerna. I princip följer den ryska exporten två huvudstråk från Ufa. Det ena stråket går till Västeuropa via rörledning genom Vitryssland till framför allt Tyskland (cirka 16,9 miljoner ton år 2001) och Polen (14,8 miljoner ton) men även till Ungern (6,1 miljoner ton), Lettland (5,6 miljoner ton), Slovakien (5,1 miljoner ton), Litauen (5,0 miljoner ton) samt Tjeckien (2,8 miljoner ton). Denna Druzjba-ledning med en kapacitet på som mest 85 miljoner ton bildar ett huvudstråk för samtliga stora oljebolags export.

Exportvolymerna för vissa större företag via Druzjba-pipeline och hamnar (2001)

Företag	Hamnar	Druzjba-pipeline	Totalt
Lukoil	16,2	5,8	22,0
Yukos	6,8	15,9	22,7
Surgutnftgaz	1,7	14,7	16,4
Sidanko	1,3	1,3	2,6
Tatneft NK	5,4	3,9	9,2
Tyumen Oil Co. (TNK)	6,8	7,9	14,7
Sibneft	4,3	3,0	7,2
Bashneft	3,0	0,9	3,9
Rosneft	5,1	0,1	5,5
Slavneft	2,4	3,0	5,3
Summa	53,0	56,5	109,5

Källa: Energiministeriet samt bolagens egna uppgifter.

Den övriga exporten går ut via ett litet antal hamnar i framför allt Svarta Havet. Denna export, tillsammans med den avlänkning av vissa flöden som

fortfarande passerar genom Ukraina, är som framgår av tabellen storleksmässigt jämförbar med Druzjba-ledningen.

De tio ryska företag som redovisas i tabellen står för drygt 87% av den totala ryska oljeexporten år 2001. Det finns fyra riktigt stora flöden och utförselpunkter för denna volym. Dessa är pipeline-exporten till Tyskland och Polen samt utskieppningen via Novorossijsk och Ventspils. Tillsammans uppgick dessa fyra exportvolymerna till 76,8 miljoner ton år 2001 eller 60% av Rysslands totala oljeexport.

TRANSPORTVÄGAR

Ryssland är trots sin stora landareal med tiotusentals mil landgräns mycket isolerat. Befolkningen är koncentrerad till de västra delarna av landet. Stora delar är ödemark. De norra delarna av landet vetter mot tundraområden och ett under stora delar av året tillfruset ishav. De södra delarna är ofta både otillgängliga och politiskt svårhanterliga.

Det kan synas förståeligt att man från rysk sida alltid har betraktat landets läge som säkerhetspolitiskt känsligt. I dagsläget finns enbart två öppna vägar till världsmarknaden; genom Bosporen och genom Öresund. Andra vägar går genom landgränspassager eller genom sådana delar av Ryssland som egentligen inte hänger samman med det "riktiga Ryssland".

OMFATTANDE RÖRLEDNINGSNÄT

Ryssland har som en konsekvens härav byggt upp ett mycket omfattande rörledningsnät för sin råoljedistribution. Primärt har detta varit avsett för det gamla Sovjetsamhällets egna behov samt för vissa leveranser till andra Comecon-länder. Det sträcker sig således in i Polen, Tjeckien och till det forna Jugoslavien. Däremot hänger inte alls det östra och västra Ryssland ihop genom rörledningsnätet.

Det ryska pipelinesystemet och huvudsakliga exportleder

Källa: IEA Russia Energy Survey 2002.

Rörledningsnätet ägs av staten genom bolaget Transneft. Nätet är gammalt och behöver en omfattande upprustning. Bolaget efterfrågar utländsk expertis för både upprustning och underhåll. Man har dessutom uppenbara problem med finansieringen eftersom det inte finns några möjligheter till lång upplåning på den ryska marknaden. För närvarande är finansieringen av bland annat investeringarna i Baltic Pipeline System (BPS) ordnad genom ett internationellt femårs lån på USD 150 miljoner.

Transneft beräknar att distributionskapaciteten mätt i exportpotential uppgår till cirka 140 miljoner årston. Under 2001 utnyttjades kapaciteten punktvis för motsvarande cirka 130 miljoner ton. 2002 planerades en utbyggnad av

kapaciteten med ytterligare 6 miljoner ton. Bristen på kapacitet torde sätta det nuvarande kvoteringsystemet under press. Redan idag är det uppenbart att frånsteg görs från gällande principer.

Det finns uppenbara svaga punkter i detta omfattande distributionsnätverk. En svaghet är systemets behov av underhåll. En annan är att det finns så få utskeppningshamnar. En tredje svaghet är att systemet är tekniskt omodernt i så motto att Ryssland aldrig har tillämpat några kvalitetsbanker. Olja av olika kvalitet har blandats i samma rörsystem. Därför går det inte att enkelt höja oljekvaliteterna i det ryska exportsystemet.

Transneft har stora framtidsplaner. Baltic Pipeline System ska mer än fördubblas under de närmaste fem åren till en årskapacitet på 30 miljoner ton. Detta förutsätter dock en bättre finansiering än dagens. Med beaktande av dessa förutsättningar står det klart att pipelinesystemet kan förväntas bli en trång sektor i den framtida utbyggnaden av rysk oljeindustri.

HAMNKAPACITETEN BYGGS UT

Ryssland har också ett fåtal egna hamnar. Fram till för ungefär ett år sedan var samtliga koncentrerade till en knappt 20 mil lång sträcka längs norra Svarta Havskusten. Över de viktigaste hamnarna Novorossiisk och Tuapse skeppade Ryssland i följd ut knappt en tredjedel av sin export eller cirka 40 miljoner årston. Expansionsmöjligheterna hämmas förutom av pipelinesystem och hamnkapacitet även av att hela denna export (inklusive det som går via Odessa och Ukraina) måste ut genom nålsögat Bosporen. Förutom denna direkta export från Ryssland har mindre kvantiteter gått ut över andra egna hamnar, exempelvis från S:t Petersburg och Varandej eller, under det allra senaste året, direkt från Primorsk och Sachalin.

Ryssland är delvis beroende av Sovjettidens strukturer i den mening att en mycket stor del av oljeexporten förutsätter utskeppning över utländska hamnar. Dessa är Batumi (Georgien), Pivolenny (Ukraina), Gdansk (Polen), Butinge (Litauen) samt framför allt Ventspils (Lettland). Alla har på sitt sätt varit problematiska för ryssarna. I Georgien har mer eller mindre ett öppet inbördeskrig rasat. I Ukraina uppger man att stora svinn har förekommit.

Polen har medfört en särskilt lång transitering. Med Litauen har Ryssland haft andra mellanhavanden vad gäller enklaven Kaliningrad.

Den stora hamnen i lettiska Ventspils innebar kanske trots allt ändå det största problemet. Ventspils var den centrala utskleppningshamnen under Sovjettiden vid sidan av Svarta Havshamnarna och pipeline-systemet var byggt med tanke på utskleppning över denna hamn. När de baltiska staterna förklarar sig självständiga, sköt priset för att utnyttja Ventspils i höjden. Hamnen blev således en stor inkomstkälla för den lettiska staten.

Viktigare oljehamnar och transportleder i inre delen av Finska Viken

Källa: Intervjuer med Dr. Alexander Mescheryakov, Leningrad Oblast samt Michael A. Kotchkin, hamnchef, Primorsk.

Lösningen för rysk del är en utbyggnad av hamnkapaciteten i Finska Viken. Samtidigt som BPS byggdes anlades också hamnen i Primorsk, som är en renodlad utskleppningshamn för råolja. 2002 förväntades exporten över hamnen i Primorsk uppgå till 12 miljoner ton. Hamnen har idag en lagringskapacitet på 500.000 ton, vilket är på väg att utökas till 900.000 ton. Sammantaget förefaller Primorsk vara en väl genomtänkt hamn med stora expansionsplaner inklusive ett nytt raffinaderi och en företagspark för exporterande företag. Enskilda företag väntas bygga ytterligare lagringskapacitet i Primorsk.

Totalt finns det planer på fyra tämligen stora oljehamnar och ytterligare närmare tio små hamnar i inre delen av Finska Viken.

Ryssland har exportproblem, eller åtminstone expansionsproblem, i form av begränsningar i pipeline-system och hamnkapacitet. Det torde i mindre grad gälla Sachalin, men å andra sidan representerar den oljeutvinning som kommer att ske i ryska fjärran östern en helt annan problematik. Dessutom börjar man där i stort sett från noll. Den totala produktionen och utskleppning från Sachalin är i dagsläget endast cirka 2 miljoner årston.

IFRÅGASATT MILJÖHANTERING

Ryssland har noterat Sveriges engagemang för miljöfrågor och hävdar att landet har en mycket säker produktion och att högsta krav ställs på transporterna. Bolaget Transneft stödjer denna argumentering genom att ange sig ha 0,04% fel per 1.000 kilometer ledningssystem. I Västeuropa är motsvarande siffra fyra gånger högre. Samtidigt kan noteras att Ryssland har ett vida större (>50.000 km) pipelinesystem än Västeuropa. Siffrorna indikerar således att det uppstår ett par allvarliga fel per år i Ryssland.

Det ryska rörledningsnätet uppgraderas med nya ledningar av mycket hög standard. Baltic Pipeline System utgörs av en 144 cm grov ledning. Vid dess passage under Neva är denna ledning förstärkt och invändigt klädd med porslin.

Den ryska miljösäkerheten har ifrågasatts på många håll. Ekologin är uppenbart inte styrande i planeringsprocessen. Det förekommer många uppgifter om stora utsläpp av både olja och gas. Även om utsläpp har förekommit

har Ryssland ännu inte råkat ut för några riktigt stora miljökatastrofer i detta avseende. De svagheter som finns torde främst beröra själva utvinningsområdena. I den mån läckage och utsläpp förekommer, sker dessa snarare inom de av oljebolagen själva kontrollerade lokala olje- och gasfälten än inom transiteringen i de statliga näten eller inom exporten.

Sannolikt får ryssarna inom olje- och gassektorn likväl som inom rymdsektorn något orättvist klä skott för allmänt dåligt underhåll, bristande teknisk standard och undermålig nyhetsrapportering.

EFFEKTIVARE OLJEANVÄNDNING KAN ÖKA EXPORTINTÄKTERNA

Inom såväl ministerier som oljebolag är man medveten om att energislöseriet i Ryssland är enormt. Hanteringen av hushållsgasen brukar nämnas som avskräckande exempel. Framför allt gällde det tidigare när gasen var helt gratis och det absolut inte fanns någon anledning för gemene man att spara. Det samma gällde eldistributionen. Det är dock inte enbart en prisfråga. De beräkningar som gjorts visar att Ryssland enbart genom att förbättra distributionsnäten inte skulle behöva generera någon ny el (eller utvinna mer gas) för inhemskt bruk under de närmaste 25 åren vid nuvarande höga tillväxttakt.

Ryssland vill gärna inleda mer samarbete på effektiviseringsområdet med bland annat Sverige. Att intresset fokuseras på effektivisering inom oljeområdet hänger troligen samman med att man från rysk sida här tydligast inser alternativvärdet. Exportkvoterna ligger idag på cirka 38% av den samlade produktionen. Om effektiviteten i oljeanvändningen ökar med 5%, samtidigt som rysk BNP växer med 5% och oljeproduktionen ökar med 50%, kan det inom en femårsperiod frigöras mycket stora exportvolymmer.

SVÅRT GARANTERA OLJEKVALITET

Kvaliteten på rysk olja varierar kraftigt. En teknisk efterblivenhet i användarledet har aldrig satt någon press på oljeindustrin i Ryssland att tänka i kvalitets- och produktutvecklingstermer. Frågan om oljekvaliteter är därmed tämligen ny. Det finns på detta område rader av problem att lösa. Ett sådant tämligen basalt, men mycket svårlöst, problem är att olika oljor till synes okontrol-

lerat blandas i ett pipelinesystem som från början aldrig har konstruerats för kvalitetsmärkning. Ural Blend innehåller således både högkvalitativa lättoljor och olika oljor av tyngre kvalitet. Därmed är det svårt att garantera någon i förväg specificerad kvalitet.

Raffinaderierna har byggts för att kunna hantera varierande oljekvaliteter. Av raffinaderikapaciteten på 270 miljoner årston står basraffinaderierna för 100 miljoner ton. Ryssarna är väl medvetna om att endast begränsade delar av såväl råolja som raffinerade produkter är gångbara på den internationella marknaden till de priser man vill ha ut. Enligt höga tjänstemän på ekonomiministeriet är kvalitetsfrågan oerhört central för den ryska oljeindustrins framtid.

FINANSIERINGSPROBLEM HÄMMAR OLJEEXPORTEN

Som tidigare konstaterats är Ryssland en "gasnation" i så motto att det är naturgasen som är den viktigaste inhemska energikällan och som sådan det främsta föremålet för energipolitiska överläggningar. Oljan släpptes däremot "fri" på ett tidigt stadium. Bildandet av Rosneft och senare privatiseringar var ett sätt att politiskt markera att oljesektorn skulle tillåtas att konkurrera på världsmarknaden och samtidigt dra in västvaluta.

I grunden finns en bred samfällig uppfattning att rysk olja är ett guldkorn att använda i landets modernisering. Den ryska oljan är prismässigt konkurrenskraftig på världsmarknaden. Enligt tillgängliga uppgifter kan rysk olja produceras lönsamt i ett spann på USD 7-17 per fat, inklusive transport- och hanteringskostnad. Det finns dock stora behov av uppgradering och kvalitetsarbete i både transportapparat och raffinering för att kunna vara med och slåss inom de mest lönsamma marknadssegmenten. Detta kräver mycket stora investeringar. Belopp i storleksordningen USD 800 miljarder över ett par decennier har nämnts. Det finns därutöver behov av att hålla igång prospekteringsverksamheten även om marginalnyttan av varje tillkommande fat olja är mycket liten på kort sikt.

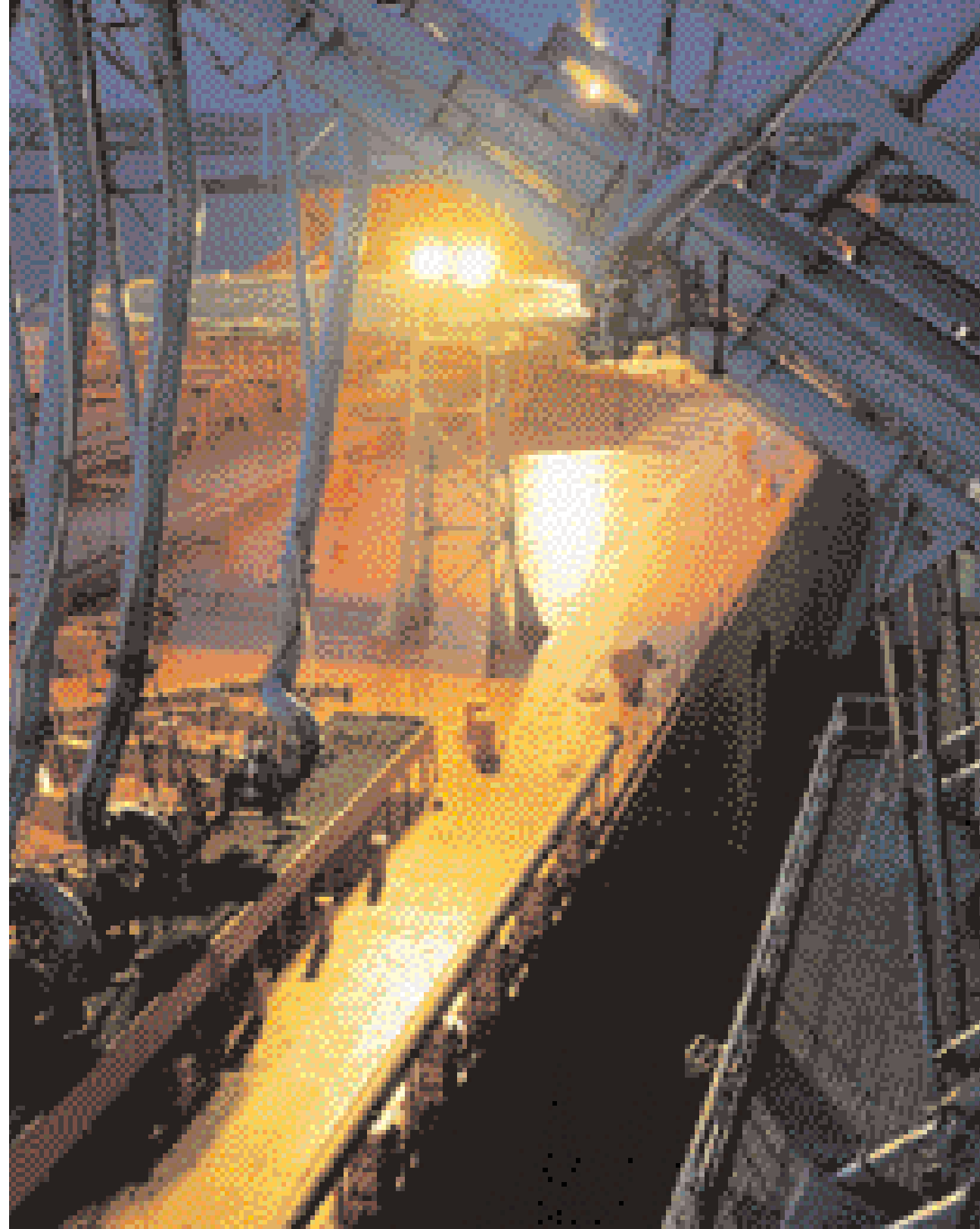

Rysk oljeexport

INTERNATIONELLA KRISER KAN SÄTTA FART PÅ DEN RYSKA EXPORTEN

Den ryska situationen kan ses som ett världspolitiskt dilemma. Ryssland behöver tillgång till förmånlig finansiering och stora lån. Det kommer dock att vara svårt att få lönsamhet i dessa gigantiska investeringar på kort sikt. Mycket tyder på att Ryssland får svårt att hitta finansiering för den planerade utbyggnaden och moderniseringen av oljesektorn under tider av lugn och ro på världsmarknaden. Nya oljekriser kommer däremot att gynna ryssarna ekonomiskt och i stor omfattning.

Sammanfattningsvis talar det mesta för att Ryssland kommer att fortsätta en starkt expansiv oljeutveckling. Redan med måttliga investeringar kommer den ryska oljan att bli allt mer synlig på världsmarknaden. Vid en internationell oljekris kan man anta att Ryssland kommer att utnyttja tillfället till en mycket kraftig exportledd expansion i samarbete med andra globala oljebolag, exempelvis amerikanska.

Den svenska oljemarknaden

Sverige arbetar långsiktigt på att öka användningen av uthålliga energikällor som bibränslen och vindkraft. I en internationell jämförelse ligger Sverige långt framme när det gäller utnyttjande av icke-fossila bränslen. Trots detta utgjorde kol, olja och gas närmare 40% av energikällorna i Sverige under 2001. Transportsektorn är fortfarande helt beroende av drivmedel från fossila bränslen.

Långsiktigt brottas Sverige alltså med samma problem som stora delar av övriga världen: Hur tillgodose den ökade energikonsumtion som en förbättrad välfärd kräver utan att öka användningen av fossila bränslen?

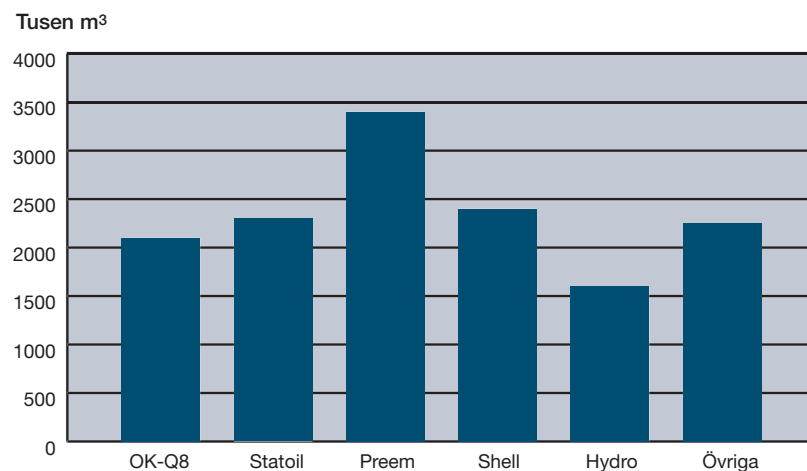
Tills vidare måste man förlika sig med tanken att oljan är oundviklig och frågan är då om Ryssland i detta avseende kan spela en mer utpräglad roll för svenskt vidkommande.

FEM OLJEBOLAG DOMINERAR PÅ DEN SVENSKA MARKNADEN

På den svenska oljemarknaden kan oljeleveranserna delas in i fem kategorier bestående av mer eller mindre förädlade oljeprodukter; motorbensin, dieselbrännolja, eldningsolja 1, övriga eldningsoljor och övriga bränslen. Sammanlagt levererades drygt 14 miljoner kubikmeter oljeprodukter på den svenska marknaden under 2001. Transportsektorn är den största oljekonsumenten. Bensin och diesel utgör närmare två tredjedelar av den totala volymen.

Den största delen av marknaden är uppdelad mellan fem oljebolag: Hydro, OK-Q8, Preem, Shell och Statoil. Bland dessa är det endast Preem, Shell och Statoil som levererar allt från bensin till övriga eldningsoljor. Bland leverantörerna av bensin återfinns också Jet som år 2001 stod för en tiondel av marknaden.

Oljeleveranser fördelade mellan Sveriges viktigaste oljebolag (2001)

Källa: Svenska Petroleum Institutet

Sett till leveranser av samtliga kategorier raffinerad olja är Preem den största aktören med en volym på närmare 3,5 miljoner ton. Vad gäller leverans av transportdrivmedel är OK-Q8 och Statoil de största aktörerna med drygt 1,8 miljoner kubikmeter bensin och diesel jämfört med Preems cirka 1,5 miljoner kubikmeter.

Sett till antalet försäljningsställen av motorbränslen i Sverige är OK-Q8 störst med sina drygt 900 stationer av totalt över 4000 i landet. Marknaden är i övrigt relativt jämnt fördelad mellan Hydro, Shell, Preem och Statoil, som samtliga driver mellan 450 och 600 stationer vardera.

GÖTEBORGSREGIONEN ÄR SVERIGES OLJECENTRUM

Merparten av de svenska raffinaderierna är lokaliserade på västkusten i trakten av Göteborg. Preem svarar som enskilt bolag för två tredjedelar av den svenska raffinaderikapaciteten. Preem äger Preem raffinaderi i Göteborg och

Scanraff vid Lysekil till 100 respektive 78,5% (Scanraff ägs till 21,5% av Norsk Hydro). Den totala volymen råolja som raffinerades av Scanraff och Preem uppgick år 2001 till 13 miljoner ton. Preem äger även raffinaderiet Scanlube, också det beläget i Göteborg, till 50% (övriga 50% ägs av Hydro-Texaco i Danmark). På Scanlube produceras i huvudsak smörjoljor.

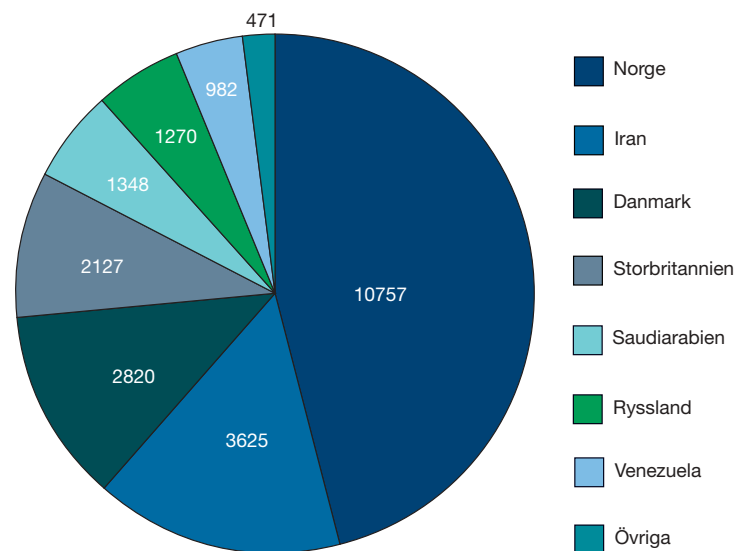
Nynäs Petroleum driver två raffinaderier, ett i Nynäshamn och ett i Göteborg. För Nynäs del handlar raffineringen främst om tillverkning av asfalt och andra produkter av tyngre oljor.

Den svenska raffinaderikapaciteten räcker för det inhemska konsumtionsbehovet och flera raffinaderier har dessutom överkapacitet. Flera ryska bolag har återkommande utnyttjat svenska raffinaderiers överkapacitet för så kallad "processing" eftersom de ryska raffinaderierna generellt brister i avsvavlingskapacitet. Bland annat Scanraff klarar i princip den ryska Ural Blend-oljan med en genomsnittlig svavelhalt på 0,2%.

Sjövägen har Sverige möjlighet att ta in olja från flera håll. Den i särklass största kapaciteten finns i Göteborgs hamn som de senaste åren tagit in ungefär 20 miljoner ton olja per år. Mer blygsamma kvantiteter på mellan 1-2 ton/år tas in via Stockholm och Malmö. Även ett flertal mindre orter som Karlshamn, Luleå och Norrköping tar emot substantiella kvantiteter olja.

POSITIV HANDELSBALANS FÖR OLJEPRODUKTER

Under 2001 importerade Sverige 23,4 miljoner kubikmeter råolja. Den största delen tas in från Nordsjön. Två tredjedelar av den totala importen kommer från Norge, Storbritannien och Danmark. Endast en liten del (cirka 5%) av råoljan importeras från Ryssland.

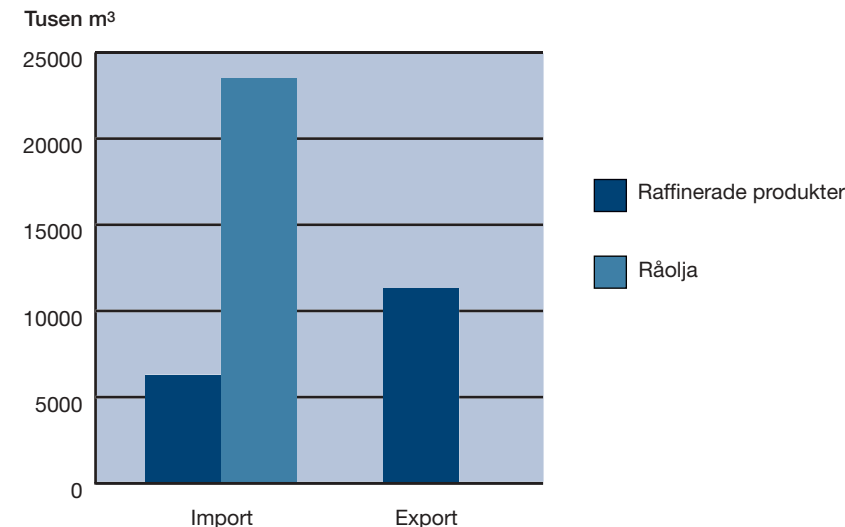
Fördelning av svensk råoljeimport (tusen m³, 2001)

Källa: Svenska Petroleum Institutet

Förutom råolja importerar Sverige mer än 6 miljoner kubikmeter oljeprodukter från andra länder. De största exportörerna av bensen och diesel till den svenska marknaden är våra nordiska grannländer Finland, Danmark och Norge. Eldningsolja av olika kvaliteter tas också in, främst från Estland, Tyskland och Storbritannien.

Sammantaget har Sverige en positiv handelsbalans gällande raffinerade oljeprodukter då exportandelen överskrider importandelen med närmare 75%.

Handelsbalans på den svenska oljemarknaden

Källa: Svenska Petroleum Institutet

Eftersom den ryska raffinaderikapaciteten ännu inte kan uppfylla de kvalitets- och miljökrav som ställs på bensen och diesel på den svenska marknaden är importen från Ryssland liten. Nuvarande import består endast av en liten volym eldningsolja, kategori 2-6.

KONSUMTIONEN AV FOSSILA BRÄNSLEN MINSKAR I SVERIGE

I Sverige verkar starka krafter för att Sverige ska hitta en uthållig energipolitik med ett successivt minskat beroende av fossila bränslen. Oljekonsumtionen har minskat de senaste fem åren, samtidigt som den totala energikonsumtionen har ökat.

Med globala mått mätt konsumerar Sverige jämförelsevis lite olja. Enligt BPs Statistical Review konsumerades 15,6 miljoner ton olja i Sverige år 2001 vilket utgör endast 2% av Europas oljekonsumtion. Det är en återgång till den

nivå Sverige låg på 1991. Under 1990-talet nådde Sverige sin topp 1996 då konsumtionen var 17,4 miljoner ton olja.

Frågan hur man långsiktigt ersätter oljan, framförallt inom vissa sektorer, är svårlöst. I den långsiktiga energiförsörjningsdebatten utövas därför påtryckningar för att man från svenskt håll också ska ta itu med gasfrågan, som fortfarande är känslig. Gasenergi utgör idag endast cirka 2% av den inhemska energikonsumtionen, vilket placerar Sverige bland de minsta gaskonsumenterna i Europa. Flera andra europeiska länder har valt att minska sin oljeimport till förmån för gasen, dels av miljöskäl men också för att gas bedöms vara en betydligt uthålligare energikälla än olja.

Det svenska förhållningssättet till gas kommer i framtiden troligen att påverkas av att gasledningar från Norge och Ryssland kommer att löpa söderut både utanför vår västliga och östliga kust. Detta öppnar för en förbindelse till det svenska fastlandet. En sådan anslutning kan få stora konsekvenser för svensk miljö, ekonomi och energiförbrukning.

MILJÖ OCH KVALITET ÄR VIKTIGA SVENSKA FRÅGOR

År 2000 infördes nya europeiska miljöanpassade bensinnormer. I Sverige, som har ännu strängare miljökrav än den europeiska bensinstandarderna, infördes bilindustrin samtidigt i samråd med Naturvårdsverket en ny miljöklass 1-bensin. De europeiska miljökraven på bensin ska skärpas ytterligare till år 2005.

Sveriges raffinaderier måste hålla hög internationell standard för att kunna svara mot de stränga svenska miljö- och kvalitetskraven. Inte minst vad gäller dieselproduktion ligger svenska kvaliteten långt över den europeiska. I Sverige produceras MKI-diesel med en svavelhalt som i praktiken understiger 5 ppm. Det europeiska maxkravet från år 2000 ligger på 350 ppm.

De höga kraven på den svenska marknaden får naturligtvis till följd att import av raffinerade oljeprodukter försvåras. Detta blir inte minst påtagligt för de ryska aktörerna vars raffinaderier är både omoderna och i behov av restaurering. Även om man på den ryska sidan väsentligt förbättrar kvaliteten på sina oljeprodukter, och anpassar dem till internationella kvalitetskrav, är dessa fortfarande otillräckliga för den svenska marknaden.

SVERIGE HAR IMPORTERAT RYSK OLJA SEDAN 1970-TALET

Svensk import av rysk olja har pågått i stort sett oavbrutet sedan 1970-talet. Under Sovjetepoken handlade svenska företag främst råolja från det statliga oljebolaget Sojuzneftegaz. Volymerna har i genomsnitt legat runt 1 miljon ton per år. Den ryska olja som exporterats till Sverige har till största delen skeppats från Ventspils.

När Sojuzneftegaz försvann i början av 1990-talet avtog handeln med Ryssland under en kortare period. Den upptogs igen via förhandlingar med de privata bolagen men handelskontakterna går numera i första hand via agenter eller olika tradingbolag. Exakt vilka ryska bolag som exporterar till Sverige och volymfördelningen dem emellan är inte helt klargjord. Det framgår dock tydligt att Preem är den aktör som bedriver mest handel med Ryssland.

Preem importerar enligt egen uppgift cirka 20% av sin råolja från det ryska bolaget Yukos Oil. Preem har ett löpande kontrakt med Yukos men priserna förhandlas last för last och utgår från rådande oljepriser på världsmarknaden. Handeln sker via det Moskva-baserade tradingbolaget Nafta Moskva.

RÄDSLOR FÖR KORRUPTION OCH BROTTSLIGHET

Det finns en djupt rotad skepsis till Ryssland som marknad och ryssarna som handelspartner. Från svenskt håll uttrycks viss oro efter rykten om korruption och andra brottsliga inslag. Samtidigt inser flera svenska aktörer att den potential som Ryssland besitter på oljemarknaden inte kan underskattas. Idag är den generella uppfattningen om de ryska oljebolagen att de är professionella och pålitliga. Svenska oljeaktörer följer också med intresse utvecklingen av utskapningskapaciteten i Finska Viken, inte minst utvidgningen av hamnen i Primorsk. En annan potentiell framtida utskapningsnod är Tallinn, med en hamnkapacitet som ligger i paritet med Göteborgs. I Tallinn finns även raffinaderikapacitet för bland annat flygbränsle.

RYSK EXPANSION KAN PÅVERKA SVENSKA RAFFINADERIER

Upprustning och modernisering av raffinaderier i Ryssland (och Baltikum) kan få konsekvenser för svensk raffinaderikapacitet, och i förlängningen för

Den svenska oljemarknaden

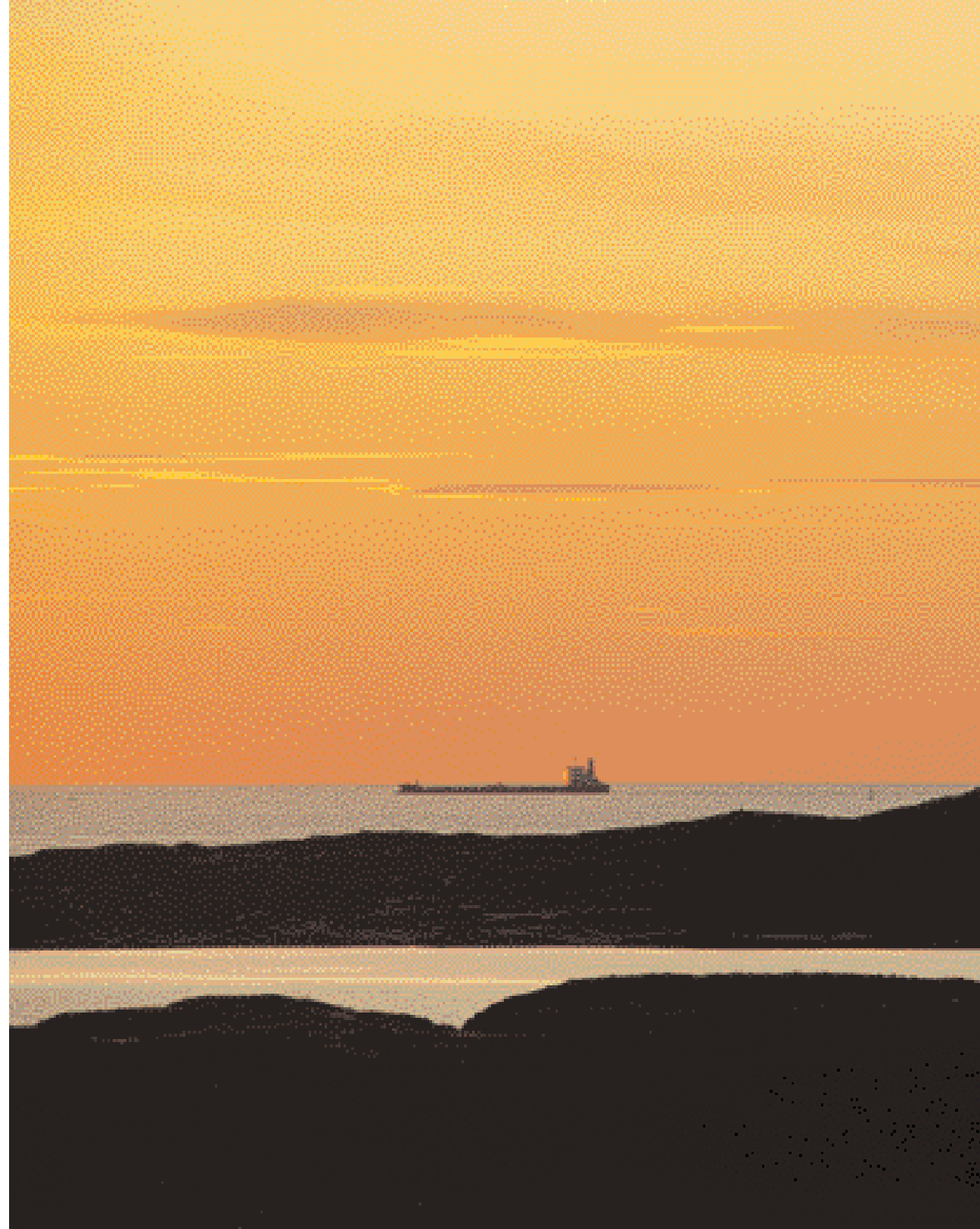
svenska oljeaktörer. När Ryssland kan exportera förädlade oljeprodukter i stor skala förändras konkurrensförhållandena på den svenska marknaden, där förädlade oljeprodukter till största delen produceras och levereras från ett fåtal Sverige-baserade raffinaderier liksom från Norge och Finland.

Sedan flera år tillbaka ansvarar inte svenska staten för lagerhållning av olja utan detta är numera varje bolags eget ansvar. Oljeförvaringen kan ske i egna förvaringslager men bolagen har också möjlighet att hyra lagerkapacitet av varandra. Om konkurrensen från ryska eller baltiska raffinaderier ökar finns det risk för att svenskägda raffinaderier måste läggas ned. Detta kan i sin tur få inverkan på lagerkapaciteten som för flera bolag är kopplade till raffinaderierna.

TEKNISKT SAMARBETE KAN UNDERLÄTTA SVENSK OLJEIMPORT

Den ryska energieffektiviteten har varit förhållandevis dålig under Sovjettiden och detta är ett problem som landet i högsta grad brottas med än idag. I detta avseende har Sverige, med sin breda erfarenhet och expertkunskaper på området, möjlighet att spela en framtida roll.

Det ryska energiministeriet har visat stort intresse för svensk expertis inom energieffektivisering. En dialog har förts med Sverige för att utröna möjligheter att starta energieffektiviseringsprojekt inom ramen för Östersjömiljarden. Energiministeriet har också uttryckt ett potentiellt intresse för ett framtida utbyte av svenskt bistånd inom energieffektivisering mot rysk oljeförsörjning.

Slutsatser

Den enkla slutsats som kan dras av denna studie är att Ryssland nu synes ha stabiliserats och slagit in på en ”västlig kapitalistisk utvecklingsväg”. Tillväxten är hög, statsfinanserna är på god väg att stabiliseras och nya industrigrenar – utöver de råvarubaserade – håller på att utvecklas. Oljesektorns internationalisering och privatisering kan sägas vara kittet i detta nya framåtskridande. Gassektorn har alls inte samma roll som förnyelsekraft.

Med den förestående utvidgningen av EU till Rysslands gränser kommer utvecklingen av allt att döma att stabiliseras ytterligare. Även om Ryssland har en mycket lång väg att gå för att fortsätta utveckla lagstiftning, administrativa tillämpningar och förtroendefulla relationer med omvärlden, är det rimligt att utgå ifrån att landet kommer att vara en stor och växande marknad för svenska företag. Följande jämförelse kan ge ett tänkvärt perspektiv: Idag motsvarar hela den ryska ekonomin enbart cirka två tredjedelar av den samlade ekonomin i våra tre nordiska grannländer. Om den senare tidens utveckling fortsätter kommer Ryssland år 2020 att vara en 20% större marknad än de övriga nordiska länderna tillsammans.

Förutom olja finns det också andra revitaliserade delar av rysk ekonomi, även om dessa än så länge är mycket små. Trots allt är Ryssland ett förhållandevis tekniskt välutbildat samhälle. Det händer mycket i Ryssland idag. Samtidigt är skillnaderna inom landet mycket stora och växande. Det finns idag en mycket liten medkänsla för dem som inte hänger med i utvecklingen och omställningen. Korruptionen och kriminaliteten är fortsatt hög.

Genomgången av den ryska oljemarknaden pekar entydigt i några huvudriktningar. Vissa av de fakta och slutsatser som presenteras här kan bidra till att ge en ny belysning på vad som sker i Ryssland och då speciellt i landets oljesektor.

- Den ryska oljemarknaden är idag starkt kommersialiserad och utan synbara inrikespolitiska spänningar. Man kan ana en underliggande dold agenda där uppgörelser sker på mycket hög nivå mellan den centrala statsmakten och vissa av de större oljebolagen.

- Den ryska exporten begränsas av överenskomna exportkvoter men är i övrigt en fråga för respektive oljebolag. Inställningen till att teckna nya mellanstatliga avtal är mycket njuget från statsmakternas sida och oljebolagen är direkt avvisande till tanken på långsiktiga statliga kontrakt. En stor del av exporten sköts av oljeagenter vars egentliga position är oklar.
- Oljesektorn med dess starka aktörer skiljer sig radikalt från gasssektorn. Naturgasen är fortfarande ett svårlöst inrikespolitiskt problem. Gazprom är konkursfärdigt och tillgången till distributionssystemet är en het inrikespolitisk fråga.
- Rysslands oljeindustri utvecklas mot att bli en råvaruexportör till OECD-länderna. Uppgraderingen av raffinaderikapaciteten är central för att få en ökad förädlingsgrad i oljeindustrin.
- Råvarumarknaden är starkt bulkorienterad. Ryssland tillämpar inte kvalitetsdepåer och kan enbart erbjuda två kvaliteter av olja: Siberian Light och Ural Blend.
- Exporten styrs utifrån ett samhälleligt balanskrav mellan behovet av den inhemska förbrukningen inklusive vissa gamla post-kommunistiska mellanstatliga åtaganden och världsmarknadsläget. Vid världsmarknadspriser på USD 20-25 per fat torde den ryska exporten kunna växa betydligt på kort sikt. Den långsiktiga exporten begränsas framför allt av flaskhalsar i rörledningssystem och i hamnkapacitet.
- Miljöproblemen är i första hand av lokal karaktär och medvetenheten om västerländska krav är stor. Det omtalade svinnet i form av både läckage och stölder har minskat betydligt som en konsekvens av marknadsstyrningen.
- Oljeutvinningen i nordvästra territoriet är av centralt intresse för länder i Västeuropa. Från rysk sida finns stora ambitioner att öka utvinningen i Timan-Petjora och att stärka transportkorridorerna till EU.

- Östersjötrafiken med olja kommer att öka kraftigt under den närmaste tioårsperioden. Minst fem större hamnar är under byggnad eller planering. Denna expansion kan förutsättas öka de miljömässiga motsättningarna mellan EU och Ryssland men även skapa inrikespolitiska problem i Sverige.

EFTERFRÅGAN PÅ RYSK OLJA KOMMER ATT ÖKA

Det kan förväntas ske betydande strukturförändringar under de närmaste årtiondena vad gäller produktion, konsumtion och handelsströmmar för oljeprodukter på världsmarknaden. De huvudsakliga makroförändringarna kan sammanfattas i tre punkter:

- De länder som i dag har en hög konsumtion av olja – i synnerhet USA – har samtidigt en långsiktigt minskande oljeproduktion.
- De stora asiatiska länderna som Kina och Indien kommer sannolikt att få en betydligt ökad konsumtion av oljeprodukter, långt större än den oljeproduktion som sker i dessa länder.
- Ryssland och länderna i Mellanöstern kommer i en överskådlig framtid ha en produktion som är mycket högre än den inhemska konsumtionen.

Denna situation kommer att skapa ett efterfrågetryck från USA och Kina och Indien på större oljeleveranser från bland annat Mellanöstern och Ryssland. Samtidigt bör beaktas att Ryssland har en otillräcklig kapacitet för raffinering av olja till mer högförädlade produkter, vilket innebär att oljeexporten nästan helt och hållet består av råolja. Investeringsbehoven är stora.

Sammantaget kommer dessa strukturförändringar att skapa en hårdare konkurrens om Rysslands råolja.

KAN SVERIGE ERSÄTTA NORSK OLJA MED RYSK?

När uttagen från de norska oljefälten minskar kommer Sverige att behöva ersätta minskade volymer med oljeleveranser från andra länder och oljefält. Energieffektivisering och användning av förnybara energikällor kommer kan-

ske att minska oljebehovet något. Detta kommer dock sannolikt inte att kunna kompensera för de oljeleveranser som kommer att falla bort från Norge. I detta perspektiv skulle ökade leveranser från Ryssland vara ett intressant alternativ. Det finns både möjligheter och hinder för att etablera en sådan relation:

- Förändrade handelsströmmar måste bygga på kommersiella grunder genom marknadsrelationer mellan företag i Sverige och Ryssland. En ökad avsättning i Sverige skulle kunna bli gynnsam för de ryska företagen. Närheten skulle innebära kortare transportvägar och företagen skulle få kontakter med en från miljö- och kvalitetssynpunkt både krävande och utvecklande marknad.
- Det kan förväntas att oljeproduktionen i Ryssland kommer att öka. Ökningen kan till viss del ”ätas upp” av en ökad konsumtion inom Ryssland men det kommer likafullt att finnas ett betydande överskott för export, bland annat till Sverige. I dagsläget är det dock bara råolja som kan exporteras eftersom de raffinerade produkterna inte är godtagbara från miljö- och kvalitetssynpunkt på marknaderna utanför Ryssland.
- Raffineringskapacitet blir därför en nyckelfråga för en utveckling av den ryska exporten. Ökad export av råolja till Sverige förutsätter att de svenska raffinaderierna är beredda att acceptera en ökad inblandning av rysk råolja. Det finns vissa tekniska begränsningar för en sådan konvertering, i synnerhet om man vill bibehålla samma effektivitetsgrad. De vertikala koncernrelationer som finns hos de svenska oljebolagen kommer att bli avgörande. De i Sverige verksamma oljeföretagen är också i regel verksamma i råoljeledet. Det kan finnas ett intresse hos dessa företag att i sina raffinaderier först försäkra sig om avsättning för sina egna råoljeprodukter innan man går utanför koncernen och köper råolja. Scanraff ägs av Preem och Norsk Hydro, av vilka det senare företaget har ägarintressen i de norska oljefälten. Av miljöskäl torde det inte vara möjligt att få tillstånd att etablera nya raffinaderier i Sverige. En handelsrelation till ett svenskt raffinaderi är därför en förutsättning för en ökad rysk oljeexport till Sverige.
- Ett alternativ vore att öka kapaciteten för raffinering i Ryssland och att uppgradera denna så att högkvalitativa produkter kan tillverkas under beaktande av höga miljökrav. För att åstadkomma detta skulle det troligen behövas tekniskt bistånd och finansieringsfaciliteter från internationella aktörer som EBRD och Världsbanken. Sådant bistånd skulle också kunna kombineras med projekt för energieffektivisering i både produktionen och användningen av energi. En ökad energieffektivisering i Ryssland, allt annat lika, skulle lämna utrymme för en ökad export, vilket kan ligga i Sveriges intresse.
- En ökad export av raffinerade produkter till den svenska marknaden kan dock stöta på problem, som återigen beror på de vertikala koncernrelationer som finns på denna marknad. Förbättrad raffinaderikapacitet i Ryssland och Baltikum kan få till följd att de svenska raffinaderierna får minskade andelar på den svenska marknaden, vilket kan påverka deras långsiktiga lönsamhet.